

*Mult és Jövő kultúrestje  
október 30-án este fél 9 órakor  
a Zeneakadémia nagytermében*

### A tartalomról:

Patai József: Engesztelés mindenfelé. — J. Steinmann: „Örök gyűlölet az örök nép iránt.“ — J. Gal-Eser (Jeruzsálem): A kísértés. — F. Fürth Margit: Somriád Kövecsesen. — Edmund Fleg (Páris): Ézsajas halála (vers). Franciából fordította: György Oszkár. — Dévényi Andor (Arad): Anyám ... (vers). — Kiss Arnold: Szlichesz. — Dr. Groszmann Zsigmond: Régi hiúságok. — J. Tunkeler: Útban Jeruzsálem felé. — Bálint Rezső: Katona Nándor. — Dr. Enten Manó: „Ne főzd meg a gödölyét anyja tejében.“ — P. E.: Barcsinszky. — Csermely Gyula: Egy szokatlan Kolnidré. — Heller Bernát: A Szentföld az Aggadában. — Bernstein Béla jubileuma. — A Chevra Kadisa tagfelvételei. — Gur Arjé: Sulamit Wittenberg kiállítása. — Korein Dezső: Nevelési anomáliák. — Dr. Marton Ernő karrierje. — Új könyvek. — Kramer Miksa jubileuma. — Zsidó humor. — Felhívás. — A hősök emlékéért. — Tollhegyről. — Krónika és Szemle. — Huszonhárom illusztráció és két műmelléklet.

# MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT  
SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST - WIEN - BERLIN

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA  
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó:  
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik  
minden hó elején

Telefonszám:  
199-55

Kiadóhivatali igazgató:  
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,  
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

# REMÉNY

★



SZERKESZTI

DR. MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:  
BUDAPEST, VII., SZENT DOMONKOS-U. 14  
FÉLÉVI DÍJ 4 PENGŐ. \* MUTATVÁNSZÁM DÍJIANLAN.

Ha jól és olcsón akar ét-  
kezni, úgy keresse fel a

Elsőrendű konyha  
Menü rendszer

**HOLLÄNDER-FÉLE ORTH. כשר  
KIFŐZÉST**

VII., Rombach-utca 12. I. em. 3

Előfizetők előnyös árked-  
vezményben részesülnek \*

Vidéki kereskedők találkozó helye

Családok részére, vagy bárkinek kosztot kívánatra házhoz is küld

## Celluloid ajtóvédő

Megvéd kopástól, piszkolódástól. Minden színben és formában készül

## Celluloid kilincs

Minden színben készül. Elegáns, tartós és mosható. Meglévő réz-  
kilincset is átírásunk, az csontkaraktert kap. Nem kell használni  
fém tisztítót, nem kell vesződni a tisztogatással

## HIGIÉNIA CELLULOIDIPAR

Vezérképviseli:

## BOJÁR ÉS TÁRSA

III., Margitsziget, alsó rész \* Telefon 28-7-52

## GROSZ LIPÓT

uriszabó termei

BUDAPEST

VI., Vilmos császár-út 17. sz.

Telefon: Automata 10-7-73

Raktáron csakis elsőrendű an-  
gol szöveteket tart \* Szabása  
a divatnak teljesen megfelelő  
\* Kiállítása elsőrendű, a leg-  
kényesebb ízlést is kielégíti \*  
Árai rendkívül mérsékelték  
Fazonmunkát készséggel vállal

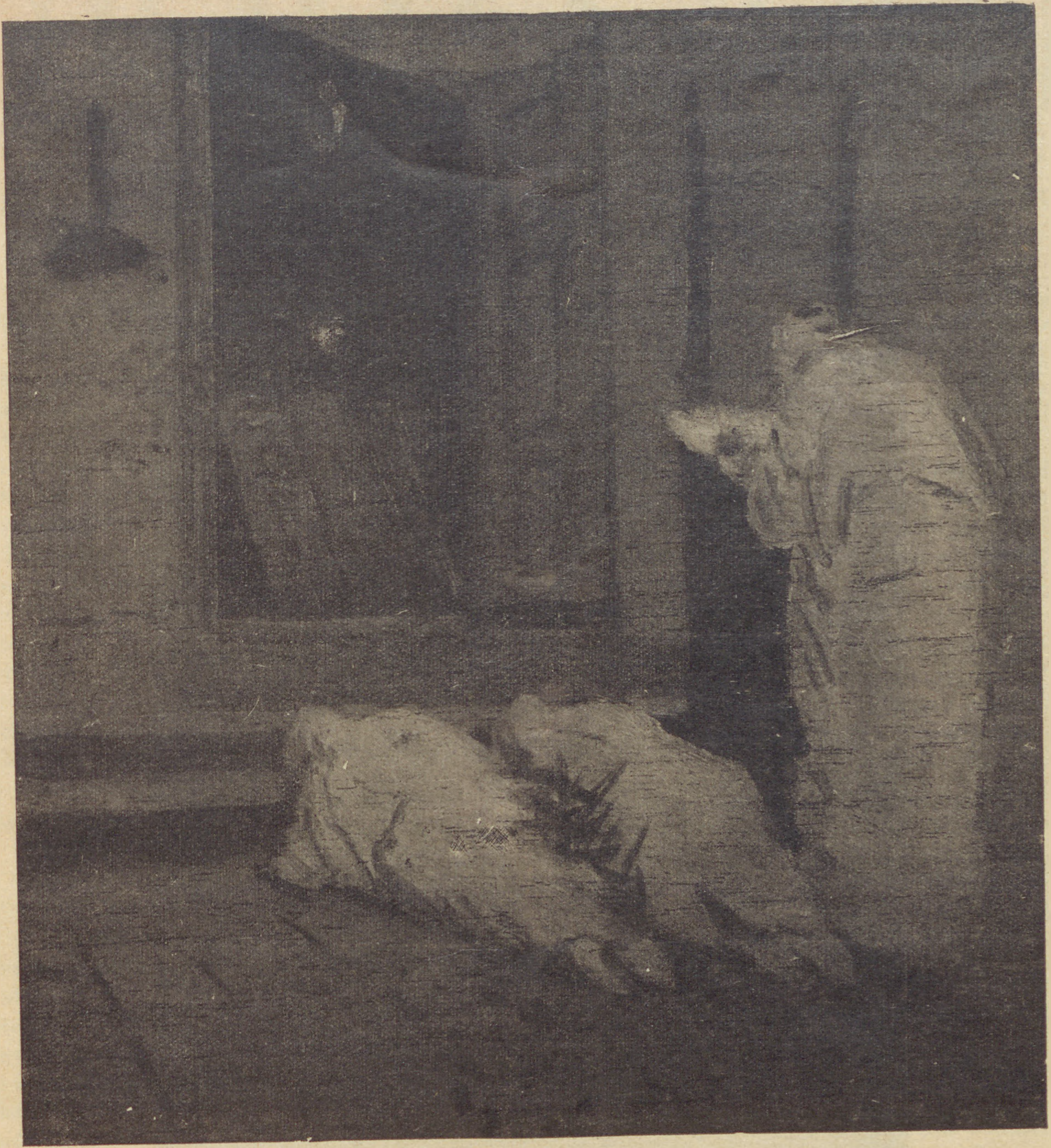
Egy próbarendelés meggyőzi arról, hogy kevés pénzért rendkívül jól kap

# Megérkeztek a szentföldi eszrogok

Szépségben felülmulják az összes egyéb külföldi  
eszrogokat és a megelőző szentföldi termést is.

Ára teljes felszereléssel minőség szerint 5-10 P-ig

Rendelésekre azonnal expediálja a Mult és Jövő  
kiadóhivatala Budapest, V., Vilmos császár-út 34



*Katona Nándor: Jom-Kipur*  
(A nyáron elhunyt nagy festőművész hagyatékából)

*A Mult és Jövő 1932 októberi műmelléklete*



*Katona Nándor: Áhitat — Andacht*  
*(A nyáron elhunyt nagy festőművész hagyatékából)*

# MULTÉS JÖVŐ

\* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT \*  
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF \* XXII. ÉVFOLYAM, 1932 OKTÓBER

## PATAI JÓZSEF: ENGESZTELÉS MINDENFELÉ

Engesztelés napja közeledik felénk. És a zsidó tradíció szerint, a Jom-Kipurrt kell hogy megelőzze az emberek kiengesztelődése egymás között. Az embernek kell példát adni az elnézésre, békés hajlandóságra, testvérhez és ellenfélhez való közeledésre, a mindenfelülemelkedő szeretetre. Szombatok Szombatja az Engesztelés napja, melynek hivatása, „hogy eltüntesse a súlyos sebeket, újjáteremtse a lelket.“ De hogyan történhetik ez az újjászületés, ha az ember régi foltokhoz tapad és folyton mult vétségek felfrissítésével foglalkozik? Ha nem követi a lélekemelő legendát az Ürről, aki az Itélet napján titokban leemeli a bűnnek lajstromát az égi mérleg serpenyőjéről és a vádoló sátán szeme elől a bűnbocsánat biborpalástja alá rejt, amint írva vagyon: „És léssen azon a napon kerestetik Juda vétke és nem találta“...

Engesztelés napja közeledik felénk. Nincs-e itt az ideje, hogy a zsidó közéletben mindenfelé dúló pártoskodás, széthúzás és testvérharc megszüntetésével az újjászületés igéinek megvalósítására fordítsunk minden energiát? „Miért nem zeng Izrael dalokat Jomkipurkor?“ — kérdi a Midrás. És szól a szép felelet: „Lehet-e, hogy mikor az Élet könyvei és a Halál könyvei nyitva állanak az Úr előtt, Izrael dicsénekeit zengjen?“ És lehet-e, hogy mikor a zsidó nép élet-halálkönyve fekszik a történet asztalán, egymást dicsérő dalokban keressünk gyönyörűséget és kutatva kutassuk, hol a dacos bárd, kinek ajka más énekre görbül?

Az egész zsidó közélet telítve van feszültséggel. Kirobbanó jelszavak és hiúságok szembenállása teszi lehetetlenné a közös munkát. Még akik közös ideálért küzdenek, a zsidó nép feltámadásáért, azok is szinte több energiát pazarolnak egymásnak legyőzésére, mint a szent eszmény megvalósítására. Mikor egy jövőző világ épül, nincs-e itt az ideje, hogy kikapcsoljunk minden személyes momentumot és szívünkbe vessük

régi bölcseink szavát: „Minden hiúságok és alakoskodások, amiket az ember fiai ezen a világon mívelnek, csak arra valók, hogy megbocsássák azokat.“

Engesztelés napja közeledik felénk. És szól az ősi szimbólum: „Fekete vagyok és szépséges, Jeruzsálem leányai; mint Kédár sátrai, mint Selómó kárpitjai... Miként a fejedelem függönyei, ha beszennyeződnek, újra tisztára mosódnak, Izrael lelke is, ha egész esztendőn át befeketedik, az Engesztelés napján kimossa magából a salakot.“ S ki véli közülünk, hogy makulátlan és csalhatatlan, hogy nem fér hozzá bírálat? A zsidó közélet tisztasága követeli, hogy a magabizalls napján elhatározások keljenek szárnyra, kölcsönös megbecsülésre, harmóniakeresésre, engesztelődésre, közeledésre. Melyik csoport, párt, közösség, bárhol és bárhonnán hiheti magáról, hogy egyedül ő a „kiválasztott nép“, hogy az „aser bochar bonu“ csak őt illeti, csak reá vonatkozik és nem mindenkire, aki a szent Tóra-tekereszt ősi jogon ezzel az ősi áldással köszöntheti?

Elég szenvedés szakadt a zsidóságra az utolsó esztendőkből. Egyetemes összefogásra van szükség világnézetre és pártirányra való tekintet nélkül. Kinek volna joga hozzá, hogy kivonja önmagát a nagy közösség felelősségéből, vagy kinek volna joga hozzá, hogy mások kivonásával gyöngítse küzdő népének erejét?

Engesztelés napja közeledik felénk. És szól a legenda: „Mikor az Ég angyalai összegyülekeznek az Úr trónusa előtt és kérdik, mikor léssen Újév, Engesztelés napja? a Legszenőbb, áldott legyen, így felel: Én és ti leszállunk a földre és az alsó Itélőszék fog dönteni“...

Az égi engesztelés nem következhetik be, csak a földi engesztelés után. Ettől függ az új esztendő új élete.

## J. STEINMAN: „ÖRÖK GYŰLÖLET AZ ÖRÖK NÉP IRÁNT”

Legutóbb méltattuk a kiváló palesztinai publicistának, a „Ketubim” szerkesztőjének irodalmi működését. Ebben a cikkében egy rendkívülien érdekes problémát fejteget, mely mindenütt aktuális.

Sokszor az a benyomásom: a zsidók szeretik azt, hogy a népek gyűlölik. Mert különben: mi értelme a nagy zajnak, amelyet csapunk, valahányszor alkalmunk nyílik bizonyítani önmagunk és mások előtt, hogy valóban gyűlöttek vagyunk? Tulajdonképpen helyes volna inkább elismerni, ettakarni és nem kiudborítani az irántunk megnyilatkozó gyűlölet kitöresenek minden egyes esetet. De mi pontosan az ellenkezőjét cselekszük, — *szárnyakat adunk minden ellenünk elhangzó szitokszónak*. Minden zsidó szerkesztőségben ül, tudvalevőleg, egy bizonyos ember, aki szorgalommal összegyűjti a gyűlölet töviseit és bogáncsait és csokorba köti napról-napra a zsidó olvasónak ajándékkul. És vigyáz, ne hogy Isten ments, egyetlen csepp is veszendőbe menjen abból a méregből, melyet az ideggyűlölet a serlegünkbe önt. A zsidó hírlapírók, akiket nem lehet azzal gyanúsítani, hogy nem tudnak szerkesztői intencióihoz és olvasói izléséhez alkalmazkodni, *reggelenként csemegéket csinálnak az antiszemitizmus főztjéből*, megfűszerezik a fantázia gazdagságával, mely túltesz a valóság bőségén is. Határozottan állítható, hogy a zsidó nagy étvággal olvas és hall minden új tudósítást, amely az Izrael iránti gyűlölet erősségéről ad hírt. Mintha egy cseppnyi élvezetet is szívna a keserűség szivacsából.

Az egyén pszichológiájában már ismerjük a tényt, hogy a bizonyosságok komplexumai kevesebbek, mint az ellentétes alapokból összekavarodó bizonytalanságok. És ugyanez áll a kollektivumra vonatkozólag is. Egy nép hajlamos gyönyörködni az elnyomottságában. A kénytelenség, hogy mindig érezzük hátunkban a gyűlölet szúrásait, bizonyos mazochista érzést fakaszthat bennünk, amelyet aztán nehezen győzhetünk le. Minden meglevő a fennmaradásra törekszik. Még a betegség érzete is. Minden betegségben van valami a járom alól való felszabadulás érzetéből. Mintegy takaróul szolgál sok hibára, emberi hiányosságra. A gyermeket felszabadítja az iskola járma alól. *Nem ilyen igazolólapot keresünk mi is a népek gyűlöletében?* Félek, hogy így van. A tétlenség ösztöne engedélyt kap az egész terület elfoglalására. A tétlenség a bánat gyermeke. És hogyan bánkódnánk a felénk hömpölygő gyűlölet hullámain? És természetesen engedélyt kapunk a semmittevésre, a gyengeségre. Még konkrétan: Hogyan dolgozzunk itt Izraelért a népek között, amikor körül vagyunk véve a gyűlölet tengerétől? Bárány a farkasok között. Mit tehet szegény?

Bárány! Mily kellemes ez az érzés egy népnek! Évszázadokon át éreztük magunkban a bárány ízét. Tiszták voltunk saját szemünkben, mint a bárányok. Helyes volt ez az érzés? *Helyes-e napjainkban is?* Nem volt helyes sohasem! Hús és vérből való emberek

vagyunk mint mások, terhelve hibákkal és hiányokkal, tele vétkekkel és tévedésekkel. De „Izrael bűnői is tele vannak jócselekedetekkel, mint a gránátalma maggal”. A kiválasztottságnak ezen érzése él a zsidó közösségben most is. Hamis érzés, mely sokat merít az antiszemitizmus létéből, mely fokozza a zsidóban az üldözöttség édességét... Nagy lármát csapunk minden csekély sértés miatt, mely a népek részéről ér és nem érezzük, hogy az ilyen sértésekkel minden pillanatban illetjük egymást *magunk között is*... A gój gyűlöli a zsidót!! És a zsidó szereti a zsidót? A gój nem tiszteli a zsidót! És a zsidók tisztelik egymást? Honnan a nagy érzékenység kifelé a nagy közömbösség mellett, mellyel egymás ellen viseltetünk — a jótékonyosság eseteit kivéve? Nincs-e alapja a feltevésnek, hogy a különös éberség az idegenrel szemben eltompítja a tisztelet érzését zsidó és zsidó között? Ha például egy idegen lenézően nyilatkozik valamelyik zsidó nyelvről, tiltakozó vihart támasztunk, mellyel a jelentéktelen nyilatkozatnak és nyilatkozónak felesleges nyilvánosságot, túlzott fontosságot adunk. De milyen kevesen vannak zsidók, akik becsülik valóban is szívük mélyén népük nyelvét és ennek a nyelvnek az alkotásait? (Nincs tisztelet tudás nélkül és vajjon ismeri a legtöbb zsidó népe kultúráját?)

Itt a nyilvánvaló bizonyíték, mennyire elterjedt közöttünk a képmutatás, amely kétségtelenül szintén az antiszemitizmusból nyeri táplálékát. Túlzott érzékenységünk minden külső kritikát zsidógyaláznak kiált ki. És így a legsúlyosabb hibával bűnhődünk: *Nem vagyunk alkalmasak a kritika szavának befogadására* és annál kevésbé arra, hogy tanuljunk belőle. Sőt szinte felszabadítjuk magunkat a tanulás kötelezettsége alól azzal a tudattal, hogy ezek az idők, az emberi lelkek zürzavarának korszakai, nem alkalmasak a tanulásra. A zsidó-utcában minden zavargás szünnapot jelentett az iskolásgyermekeknek. És mert a zsidó közösségek mindig el vannak foglalva a ghettó falainak őrzésével, természetesen nem ügyelhetnek a *belső tisztaságra*. Sőt, aki a belső hibákat szóvá tenni merészkedik, azt rögtön kerítésledöntőnek bélyegzik. „Ne mondjátok el Askalonnak!” És ha követeli a jogait külső erők törvényes segítségével, akkor reá húzzák, hogy „áruló”, „besugó”. Amire nincs példa sehol.

Nem kétes előttem, hogy magunknak is nagy része van a zsidók iránti gyűlölet terjesztésében — éppen azzal, hogy *dédelgetjük, ápoljuk ezt a gyűlöletet, szinte kultuszt űzünk vele!* A zsidónak nagy feljajdulása minden idegen csípésre, mintegy fájdalomfokozás keresése. Kétségtelen, hogy a *zsidók maguk adták mindig a főnyilvánosságot az antiszemitizmus tanainak és szerzőinek*... A kínzottnak túlzott érzékenysége ingerli a kínzó vágyát. A zsidók védelmére törekvő felvilágosító, magyarázó és mentő egyesületek és akciók *csak újabb ellenséges csoportokat támasztanak*, mert a felvilágosítók, magyarázók és

mentők szavaiban *mindig van hamisítás is*, valaminek az elhallgatása és kendőzése, és tendenciozítás, amely bosszantja és sérti a nemzsidót épúgy, mint az *irányzatos belletrisztika*, amelyet zsidók különböző nyelveken írnak, és melynek célja bebizonyítani, hogy „Moske“ zsidónak van szíve, felesége és gyermeke, és így akarják felkelteni Izrael gyűlölőinek részvétét...

Folytonos önmegelégedéssel szoktak sokan reámutatni a zsidógyűlöletnek minden egyes új hullámára: Ime, ime, megjövendöltük nektek! Tudtuk előre!... A gyűlölet volt és lesz... Örök gyűlölet az örök nép ellen! Általában az ember vadállat. Nem tudom, — ha érdemes lenne prófétának lenni és ezt az elégtételt megszerezni, mikor a népünk iránt való gyűlölet örökkévaló, — mit nyertünk ezzel? És mi az örömujjongás értelme? Az ember bestia! *Következhetik ebből, hogy mint nép segíthetünk magunkon valamilyen módon?* Ha az ember valóban vadállat, nem várhat feltámadást egy nép, melynek segítsége emberek kezében van. Ha a gyűlölet irántunk örökkévaló, sőt valósággal természeti törvény, mik vagyunk mi és mi az erőnk, hogy harcot viseljünk a természet ellen? Hiszen azért, hogy túlozzuk az irántunk való gyűlölet hatalmának hirdetését, *csak gyarapítjuk az erejét és fokozzuk a hatását*. Mert képzelt valóság sokkal erősebb a létezőnél. A finom fül szinte kiérzi mindig az antiszemitizmusra való álorcás reagálásból annak halk védelmét. Mintha a zsidó azt mondaná: „Mi van benne? Joga van hozzá! Ő az erősebb és gyűlölete irántam természetes és törvényszerű szükségesség. Ha én volnék az ő helyén, én sem volnék jobb!“

„Ha én volnék az ő helyén!“ — Nem így van. Most is, amikor nincs annak helyén, azt mondja magának a zsidó: nem vagyok jobb a gyűlölőmnél. A gyűlölt egy fokkal sem különb a gyűlölőnél. Mindnyájan részesei vagyunk a gyűlölet özönének, mely előnti a világot és el akarja fullasztani az emberiséget. Figyelje csak meg ki-ki a maga legközelebbi környezetét, nézze csak a zsidó környezetet, mennyi ott a gyűlölet és milyen ritka a tisztelet... Vajjon nem belső lelki számadásra serkent-e a gyűlölet? Vajjon nem alkalmas-e az ellenség, hogy ráeszmél-



Lakos Alfréd : Cedoko (Ceruzavázlat)



J. Tepper (Tel-Aviv) : Bűnbánó napok

tessen bennünket hibáinkra és vétségeinkre? A sujtóbot nem lehet-e olykor fenyítőpálca?... A bot elhibázott pedagógiai eszköz... De végzetes tévedés, ha az oktatópalcát vérengző vadállatnak tesszük meg és nem tanulunk tőle semmit. Épúgy, amint fatális tévedésben vannak azok, akik azt hiszik, hogy a gyűlölet és a gonoszság hullámainak megvan az ereje, hogy elvezesse népünket országának és önmagának felépítéséhez. Egy gyűlölt nép nem szeretheti sem önmagát, sem országát. Egy menekülő nép nem építhet semmit. Ha vadállat az ember, akkor ez a vadállat üldözni fog bennünket apáink földjén is. A gyűlölet utóleri a zsidót saját országában és szülőföldjén is. Vajjon a népek, melyek ott körülveszik, angyalok?... És ki a szomszédnép, mely szívből szereti? Ha nem csillapodnak le a gyűlölet hullámai az egész világon, akkor el fogja árasztani a kis ország partjait is a Földközi-tenger mellett!

Remegve olvasom a hirtelenkedők kiabáló cikkeit, akik bemártják tollukat a népek és nemzetek közt duló harag és gyűlölet zavaros hullámaiba és azt hirdetik: Zsidók, vonuljatok ki a népek tisztátlan országaiból, amelyek kiköpnek benneteket és építsétek fel saját országotokat. És a győzelem kielégültségével jövendölik a vért... Hamis próféták! — A vér nem csillapítja a szomjúságot. A vadállat nem épít fel romokat, hanem rombol és nem támaszt fel népeket, hanem öl. Mi hiszünk az emberben, a jónak a győzelmében az egész világon, hiszünk az emberiség iránti szeretet nagy felébredésében. És csak ebből a hitből meríthetnek erőt népünknek részei, hogy országot építsenek!



Jelenet az „Ohel“ új darabjából. „A kísértés“. Leibl szabó és Dovidl a lengyel fejedelemhez utaznak „Die Versuchung“. Der Schneider Leibl und Dovidl fahren zum polnischen Fürsten

## J. GAL-ESER (JERUZSÁLEM): A KISÉRTÉS

PRAEGER DRÁMAI LEGENDÁJA — BEMUTATTA AZ „OHEL“ MUNKÁSSZÍNHÁZ

Egy fiatal zsidó költő egy régi romantikus legendát dramatizált. A kis zsidó városka még alig távolodott el a falutól és a természettől. Egyszerű zsidó alakok merülnek fel, gyermekes lélekkel és gondolkozással, de az egy Isten-hit erejével és azzal a bátorsággal, amivel oda tudják adni életüket „al kiddus hásem“ — az Isten nevének megszentelésére.

Teljesen magányosan lakik Leibl, a szabó, a városon kívül feleségével és egyetlen fiával, aki nem akarja az apja hivatását folytatni, hanem ábrándozva ül a folyó partján, művészi faragásokat készítve. Néhány hónappal azelőtt az apja magával vitte a lengyel herceg udvarába — aki alá a városka is rendelve volt — ott meglátta őt a hercegisasszony és szerelmes lett a zsidó fiúba. Dovidl, a fiatal álmodó sem tudta elfelejteni azt a benyomást, amellyel a szőke szépség a szívét érintette.

Egyszerre követ jön a hercegtől, Leibl, a szabó varrjon libériákat a herceg egész személyzete számára. Ez a legnagyobb megrendelés, amit a szegény szabó életében kapott. Mint a futótűz terjed el Leibl szabó nagy szerencsésének a híre és a városka összes zsidó típusai átadják jókívánságaikat és panaszait a nagy úrhoz készülő szabónak.

De Leibllal együtt Dovidlt is elhívták a hercegi udvarhoz. A homályos lovagteremben Leibl és Dovidl szorgalmasan görnyednek munkájuk fölött. Zenét és énekszót hallanak: nagy ünnepély van, számtalan herceg és lovag gyűlt össze, akik közül a hercegisasszonynak ki kell választani jövődöbelijét. De ő vonakodik, a szíve a zsidó fiú, álmai hőséé.

A herceg szereti a lányát és látja, hogy milyen szenvedély sorvasztja. Áldozatot akar hozni: megengedi, hogy lányának Dovidl legyen a férje: pénzt és birtokot ígér Leiblnek, a szabónak és a városka lakóinak, ha rábíri Dovidlt, hogy keresztelkedjen ki. És most érkezett mindnyájukra a megpróbáltatás órája. De a zsidók még csak

meg sem inognak, sőt Leibl még megerősíti Dovidlt a hitében, hogy nagy dolog meghalni „ál kiddus hásem“.

A vég tragikus. Dovidlt élve eltemetik, a városkában pogromot rendeznek és eltörlik a föld színéről. De a szőke hercegisasszony is meghal, amint azt az epilógus elmeséli, a vártoronyból a mélységbe ugrik.

Az „Ohel“ számára ennek a drámai legendának a színrehozása új irány kipróbálását jelenti. És ha hiányos is némely jelenet hatása az eszközök szűkössége folytán, mégis csodálatra méltó az, hogy mit alkotott az „Ohel“ tehetséges rendezője, Halévy, a gyenge eszközök dacára. A hatásos díszletek Rubin palesztinai festő alkotásai, aki már úgy Amerikában, mint Európában nevet szerzett magának. A díszletek és izléses kosztümrajzok révén nagy része van neki is a drámai legenda sikerében.

## F. FÜRTH MARGIT: SOMRIÁD KÖVECSESEN

Körül szelíd hegyek erdői, — még átgázolunk a kövecses patakon, — tisztás, amelyen a rugby kapui állnak és várják a mérkőző sóméereket, s egy újabb tisztásra már csak egy kapun, a sómértábor kapuján át juthatunk.

Kék-fehér zászlók, szalagok lengenek a kapun, kék selyemzászlón Juda arannyal hímzett pihenő oroszlánja és „Baruch Haba“ fogadja a vendégeket. És megint, — körül erdős szelíd hegyek, középen tisztás, — de ezen a tisztáson köröskörül fehérlik, sorakozik 180 sómér és somereth sátor. Középen, a „tanács-sziklá“-ból hatalmas árboc, — ah, nem árboc, — itt minden héber! — „toren“ nyúlik az égbe, rajta a „kén“-ek, a fészkek, hímzett kék-fehér szalagos zászlói lengenek. Kürtösök az árboc körül, a magaslaton fujják a sorakozót, a vezetőket, a „hanhaga“ tagjai, Fá-



*A Dovidlbe szerelmes lengyel hercegisasszony és az atyja — Die polnische Fürstentochter und ihr Vater*



*„A kísértés“. Leibl szabó és a lengyel hercegnőről ábrázoló fia „Die Versuchung“. Der Schneider Leibl und sein Sohn Dovidl*

bián, a derék Éli, Rappaport, a somérek Ducija, Goldblatt, a mindenki Zahavja és Sosanna, a drága szemüveges, konyhaparancsnok Sos tisztelgőn állnak. Nagyszerű rendben felfejlődik „sichvá“-k szerint a szürkényes, kéknakkendős fiúk, lányok négyszöge. Héber vezényszavak pattognak, — tornatanár urak ámúlnának a szigorú fegyelmen, amit a szeretet produkál itt. Kialakul a négyzet, ismét héber vezényszavak, a kürtök zengenek, áhitatos csend, feszes vi-gyázz állás, szemek, 180 és több áhitatos szempár majdnem ájtatos ragyogása figyel fel a zászlóra, a kürtök zengenek: imához! A zászló felrepül!

Megkezdődik a somriád. A „kén“-ek mérkőznek, Rugby, kulacsadogatóverseny, svéd fogócska, stafétafutás, par-terre torna, — közben ének, héber dalok, szavalókórus és hóra-tánc.

„Ha külföldön látjuk ezt a tábort, — a zsidó ifjúságot fegyelmezettségében, határozottságával, nagyszerű akarásai-val és halljuk őket héberül beszélni, sőt tárgyalni héberül, — micsoda riportot íránk róla!“ — mondja dr. Patai, amint ott állunk csoportban, vendégek, Bisseliches főmér-nökkel s a jó Widder Manónéval.

Nézzük a fiúkat, a fiainkat. Most ott ülnek nagy kerek körben a gyeppadon, a kör közepén a gypbe vájt nagy magen david közepén a tábortűz fahasábjai most kapnak lángra. Lobog a tűz, az esti homály egyetlen világa, pat-togó szikrák világítják a fák koronáit körül. A gyerekek ajkán zeng a dal, erec-jiszraeli dalok, jemeni népdalok és chalucaink kemény munka termette új dalai. Haj, haj, arcénu anija, szegény a földünk, — zeng a héber szó, édes muzsika, a jövő zenéje a mi fülünknek. Ennek az ifjúság-nak, mely hatalmas szavalókórusban zengi, harsogja most el eddigi fejlődését, küzdelmeit, vágyait és reményeit, — ennek az ifjúságnak valóság ez. Az életük értelme és célja Erec Jiszrael...

Sorakozó újra, búcsú a vendégektől. 180 egészséges, barna ifjú test harsogja: Chazak veamac, salom. Szép volt.



*Jelenet „A kísértés“ c. darabból „Die Versuchung“. Die Juden des Städtels beklagen ihr schweres Schicksal*

## Edmund Fleg: Ézsajás halála

„És a próféta eltűnt a cédrusfában,  
És elfürészelték a cédrust és benne a prófétát.“  
Szanhedrin.

Hitetlen Manassé volt Judában király,  
S Jehova ajaka: Ézsajás prédikál.

S szólt a király: „Áldozatunk füstjét ki nyeli el?  
Bálványt imád Tir, Assúr és Babel,  
S rajtuk a dús fa, kő s ólom összeforr,  
De Ézsajás istene: isten, ki nincs sehól.“

S egy napon a király kék párnáin, a park  
Illatos hűsén, hol ő s cédrus-ág kanyarg,  
Elrendelé:

„Hozzátok el Ézsajást ma még!“

S oldalán a két vörös-ruhás pribék  
Ézsajást a nabit hamar el is vivék,  
S ő énekel:

„Új dalt daloljatok, az új idők dalát,  
Mely farkast és bárányt együtt legelni lát,  
Szegények csürébe is dől majd az aratás,  
S ekevassá verik kardok kemény vasát!“

S a király szól: „Kövezzétek meg ezt a szentet.  
Lássuk, az az Isten, ki jövőt izenget,  
Tehet-e csodát most, s bántani nem enged?“

És már a cédrushoz köték  
S kemény hóhér-öklök kövét  
Érzé amint sebzék a latrok,  
S megcsúfolt teste elhanyaglott.  
S ekkor a remegő, sötéten ingerült  
Cédrus törzse megnyílt, s Ézsajás elmerült.

S szólt a király: „Vágjátok ki a fát.“

S az isteni titkú cédrust kivágták;  
De a farostokban is még próféta-szó  
Énekelt:

„Ó ég, irgalmazó,  
S te föld, tárjatok fület!  
Ne légyen örök-diadalmas itten a rossz;  
Bár szunnyad a jóság, ha múlik a révület,  
Nem arat örökké üdvöt a gonosz;  
Csodás hatalom van az erős marokban,  
De szelíd csodától ő is összeroppan.“

S szólt a király: „Vágjátok a szivét“.

S a hóhérok szivig fűrészlelék  
A cédrust s az Isten emberét.  
S a cédrus s a próféta hasadt szíve  
Még énekelt:

„Még eljön a nap, az Úr napja eljön  
Gazdagok és hatalmasok ellen,  
Gögös királyra vont iva,  
Nem áll meg a fal, nem áll a torony,  
Nem a dárda s páncél sem akkoron

S nem a bor sem, nem vigalom,  
Ha nevet is a cimbalom  
És flóta zendül az napon.“

S szólt a király: „Vágjátok ajakát.“

S a próféta hangja a cédrus szavát  
Ölelve énekelt:

„S már a puszta világon át  
Látok kelő fény-harsonát,  
Kéz-kézben mind fölhágnak a dombra,  
Elöl vezet fajom isteni szomja,  
Békére visz Izrael mindeneket,  
Mert az Igaz Sion felé eped.“

S vágták a fát, a fát, s kemény volt, mint a kő,  
S dalol a nabi, dalol a fa, és daluk összenő;  
De amikor ajakba vág a kétélű fűrész,  
Elhallgat a fadal s a nabi hangja vész.  
S a vérző tönk körül légyraj száll feketén,  
— S kék párnán a király, mosollyal és henyén  
Elnyúlik fekhelyén.

Igy veszett el Ézsajás, a tiszta szív, a hű,  
Manassé ölte meg, a kétkedő szívű.

György Oszkár.\*)

## Dévényi Andor: Anyám...

(Silberer Géza emlékezetére.)

Szomorú asszony az én anyám,  
Bánat és gondok bús során  
De sokszor sír...

Gyémánt, arany, fényes selyem  
Nem ékesítik sohasem  
Hivalkodón...

Bús esték ünnepélyes csendje  
Fogadja halk imáit, rendre,  
Biztatón...

Sok, sok keserű könnyes óra  
Remények, melyek nem váltak valóra  
Kísérik Őt...

Munka, küzdelmek és a gond  
Feje fölé glóriát font  
Már régen...

Bús szemei egy élet titkát őrzik  
De szavaiban panasz sosem rejtőzik,  
... Imádom Őt...

A mulandóság, földi élet  
Sok jót nem nyújtott sosem Néked,  
Édesanyám!

De szentté avatott a jóság,  
Szeretet és elhivatottság  
A szenvedésre!...

\*) A legutóbbi számban közölt Fleg-versnek kitűnő fordítása is György Oszkár munkája volt. (Szerk.)

# J. TUNKELER: ÚTBAN JERUZSÁLEM FELÉ

Nem cselekedtem a turisták legtöbbje szerint, akik mihelyt az ország területére lépnek, első útjuk Jeruzsálembe vezet. A jobb falatot mindig utolsó fogásnak tartogatom.

Így is van ez rendjén. A kereskedő is előbb a silány árut mutatja, csak később veszi elő a finomabbat. A színházban a jó számokat az előadás végére hagyják. A dessert is az étkezés végén kerül az asztalra.

Nem futottam tehát azonnal Jeruzsálembe. Az a tudat, hogy az örök város egy órányira fekszik tőlem és csak azért nem látogatom meg, mert nem akarom, — ez nagy élvezet volt számomra. Szándékosan ebben az állandó, édes feszültségben tartottam magam.

Itt, a küszöböm előtt a nagy, a szent Jeruzsálem, nyolc piasztér az útiköltség. Hány ember mondhatja ezt? Sem Ford, sem Rockefeller nem intézheti úgy, hogy egy óra alatt Jeruzsálembe legyen.

Értitek ezt? Jeruzsálemben! Nem, bizonyára nem értitek, nem fogjátok fel ennek a jelentőségét. Kénytelen vagyok betűire bontani a „Jeruzsálem“ szót, vagy ahogy a szedő mondja „sétáltatni a betűket“:

— J—e—r—u—z—s—á—l—e—m!

Most már értitek! Itt vagyok évezredes vágyakozásunk központjának kapujánál, a városnál, mely olyan régi, olyan történelmi és olyan örökélő!... Már a Bibliában említve van, Dávid király megénekelte a zsoltárokból és Jeremiás próféta megsiratta az „Écho“ elégiáiban.

Melyik más nagyváros neve fordul elő a Bibliában? Sem Párizs, sem Csikágó, sem Hollywood, sem Varsó, sem Lodz — bárha mostani helyzetüket tekintve, mindezeknek méltó helyük volna az „Écho“ síralmaiban...

Jusson csak eszetekbe, hogy mi minden történt ebben a városban! Mennyit írtak róla, verseltek, lármaztak, panaszkodtak, szónokoltak, imádkoztak — és minden ezért a városért:

J—e—r—u—z—s—á—l—e—m!

Most módomban van megnézni ezt a nagy csodát, de nem akarom. Ráérek.

Már a Holt-tengert is megnéztem, Jeruzsálem közvetlen határát is érintettem, de nem álltam meg, nem szálltam ki, bejártam egész Erec-Jisraelt és Jeruzsálembe még nem voltam. Ráérek.

Végre mégis elérkezett az ideje, hogy Jeruzsálembe utazzak.

Már kora hajnalban talpon voltam, ünnepies öltözékbe vágtam magam és jegyet szereztem az autobuszra, amely reggel kilenckor indul a „Kadima“ álmásról.

Pont kilenc órakor ott voltam az autobusz-állomáson. Az autobusz zsufolva volt. Két zsidó civakodott egy hely miatt.

— Ez az én helyem! — kiáltja az egyik — nekem sürgős dolgom van Jeruzsálembe.

— Az én helyem! — kiáltja a másik — én is Jeruzsálembe akarok utazni.

Még néhány bibliai idézetet vágtak egymás fejéhez, aztán az utasok összehúzódtak és mindkettőnek helyet szorítottak.

Az autobusz megindult és már robogtunk is. Különös volt, hogy mindenki olyan hétköznapiasan viselkedett, üzletekről és egyéb köznapi ügyekről beszélgettek, mintha nem is Jeruzsálembe utaznának, hanem Varsóba, vagy Viskowba.

Ez végtelenül bosszantott.

Különben is, minden az idegeimre ment, amit itt láttam. Még az országút és az autó is, amelyen utaztunk. Hogy kerül ide egy autó a Jeruzsálembe vezető útra? Itt nem volna szabad autóval utazni. Ezen az úton gyalogosan kellene záródokolni. Meztláb, batyuval, rongyosan, porosan és egy nagy, görbe bottal a kezemben.

Egy dolog volt, ami valamennyire jeruzsálemi hangulatot keltett, az, hogy mindenki héberül beszélt és ki tudja, meddig folyt volna még héberül a diskurzus, ha az autobusz nem rázkódik meg hirtelen és félreugrik (egyszerűen megbotlott egy kőben), mire az egész társaság egy jiddis kiáltásba tört ki:

— Zsidók, fogózzatok!

Ettől kezdve áttértek a jiddis nyelvre.

— Csöveket rendeltem a Salamon-utcában, hát egyáltalán nem tudom hasznát venni. Sem a szükséges mérték, sem a nagyság. És maga miért utazik Jeruzsálembe?

Egy kopott zsidócska válaszol:

— Én egy hordó heringet akarok venni. Nem tudja, hol lehet kapni Jeruzsálembe egy hordó jó heringet?

— A Sichei-utcában, a Cidkijahu-barlang közelében, Nachum Kakordoszanál. Ő azonban csak készpénzért árul.



Rison l'Cijon 50 éves jubileuma első kolonistáival

— Füttyölök rá. A Halpiacon szívesen kapok hitelbe is heringet. Binjamin Hammeirinél, a bizománynosnál.

— De hiszen ő suszter-kellékeket árul.

— Nem arról beszélek. Hiszen az a Jad-Avsalomnál lakik s az én bizománysom hering-üzlete a király-sirokkal szemben van, a marha-piac mellett.

Csakhamar egy csodaszép széles szerpentinútra jutunk ki, amely Jeruzsalembe vezet.

A szerpentin káprázatos. Nem hasonlít semmiben a mi lengyel szerpentineinkre. Nálunk egy szerpentinút legfeljebb három kilométerig bírja szusszal, aztán kifárad és megszűnik, de itt átvág homokos pusztákon, hegyeken, völgyeken, kősziklákon és még mindig szerpentin marad.

Milyen különböző vidékeket érint ez a szerpentinút!

Kezdetben még rendesen tartja magát, egyenesen, bizonyos európaiassággal, mert hiszen olyan modern kolóniákon robogunk keresztül, mint Ekron, Rechovot, Nesz-Cijona, Gederah. Már kissé távolabb vad, sziklás vidéken futunk, ahol a civilizációnak legkisebb nyoma sincs. Isten tudja, hogy még merre visz ez az országút.

Útközben egyetlen európai fővárost sem érintünk, csupa beduin-falvak és temetők.

— Mit csinálnak itt a beduinok? — kérdeztem egyik útitársamat.

— Itt laknak.

— Itt, ebben a kopár sivatagban?

— Hát hol lakjanak, talán a Broadway-n?

Most a szerpentin egy kis folyó mentén szalad és egyre délcegebb, büszkébb lesz. Itt, ezen a környéken valahol élt a nagy világbajnok, boxoló és atléta, Samson, a hős, aki legyőzte a filiszteusokat. Ha most élne, biztosan első díjat nyerne a bécsi olimpiáson. És itt szeretett bele a gonoszlelkű, intrikus nőbe, Delilába, aki furfangosan kicsalta tőle erejének titkát, amint azt a varsói jiddisszinházban éneklük.

Delila (Madam Sauerkraut, a primadonna és primaballerina): Mondd csak Szamszon, miben rejlik a te férfierőd?

Samson (Meilich Kiske, a hőstenor és bonviván): A ha-ajamban.

És itt van Betar. Természetesen az a régi Betar, amely egy kerék küllője miatt pusztult el. Azóta sem heverte ki a nagy csapást.

Elég kár érte, mert régebben nagyon rendes város volt. A történelem meséli, hogy 400 iskolája volt (bizonyára rendes szubvenciót kaptak), minden iskolának 400 tanítója (mindnek pontosan kiutalták a fizetését), minden tanítónak 400 tanítványa, minden tanítványnak — 400 mutatója, minden mutatónak — 400 hegye és így tovább s ha az ellenség megtámadta a várost, maguk a tanítvánvok a sokhegyű mutatókkal halálra szurkálták és messzi mérföldekre kergettek a város határától.

Innen az út újra magányosabb és elhagyottabb.

Itt-ott egy kaszárnya maradványa, amit a rómaiak valamikor ideragasztottak, a keresztesháborúk idejéből való vámfalak omladéka és hirtelen — egy benzinkút.

Milyen hallatlan disszonancia!

Ez éppen úgy illik ide, mint az a kerek „Made in Germaine“ felírású ébresztőóra, amit egy eldugott, primitív arab kocsmában találtam, beduinok és nargilek között; mint az angol telefonapparat a Nyugati Falnál, mint az arab koldúshoz a gramofon, amely varsói slágereket játszik a rabbi Jehuda Hachaszid templománál, mint a futballmeccsek a Josafat-völgyében és mint a mozihirdetés Mary Pickford és Harry Lloyd képeivel a Heródes-palota romfalán.

Sok disszonanciával találkozunk itt. Az egyedüli, ami valóban ide tartozik, a jeruzsálemi útakra — a karavánokban haladó tevék sziluettjei, amint irónikus-göggösen lépkednek a magas csúcsokon, szinte közel az éghez. Aztán a szamar az álmos-lomha arabbal, aki kilométeres útakon át dúdolja halkán, monoton hangon az ő keleti melódiáját és a magányos pálmafa, amely messziről hajlong zöld koronájával és köszönt bennünket.

A nap kegyetlenül tüzel, a hőség sivatagi, elviselhetetlen, minden süt és éget, mint egy kemence, talán éppen ettől bolondul meg a szerpentin és egy hegy-csoporthoz tépi magát, kanyarodni kezd, mint egy hínár, fel-le táncol a hegyeken, sziklákon és szakadékokon kúszik, felkapaszkodik a csúcsra s ha mindezek után nem zuhan a mélybe és nem töri el nyakát-lábát, akkor valóban a betonnál is erősebb.

A Judeai-hegyek között vagyunk.

A Judeai-hegyek. Micsoda különös, bizarr panorama! Azt mondják, hogy földrengésekből keletkeztek. A földrengések megmutatták, hogy milyen szép dolgokat tudnak formálni, ha egy maroknyi földet a kezükbe vesznek. Igen, úgy tűnik, hogy nem egyszer forgatták, hasították és rázták itt a földet, összehánytak hasas sziklát, darabokra zúztak hegytömböket és felszakították a mélységeket.

De látható, hogy mindannyiszor, ilyen katasztrófa után, valami hatalmas erő elsimította, kerekre vágta, megnyírbálta és anyásan megcirógatta a feldúlt hegyeket. Ezért olyan gömbölyűek, mint a kupolák és gondosan egymásra vannak rakva, mint megkövesedett juhnyájak, szürkék, sápadtak és nagyon, nagyon szomorúak.

Egy sivár, elfelejtett és elvarázsolt világ. A próféták mérhetetlen, mély fájdalma és a pusztaság ünnepies emelkedettsége árad belőle.

Olyan vidék, amely már hirdeti, hogy a rombdöntött Jeruzsalemhez közeledel és ez a nagy tragédia prológusa.

Ez helyesen van így. Ilyennek kell lenni annak a prológusnak, amely megnyitja az isteni színjátékot, amit Jeruzsalemnek neveznek.

A bevezetés fenséges.

Mindjárt meglátjuk Jeruzsalemét.

Jiddisből: TISBI ILLÉS.

# BALINT REZSŐ: KATONA NÁNDOR

Egyszer megállott műtermében: gombostűre tűzött lepkéi, fejedelmi bőröndjei, tucatjával összecsavart szőnyegéi, ezüstje, vaskazettája — ötezernyi képei között — és széttárt karokkal, mélyről fakadt sóhajjal mondta:

— És lássa, mindezt nincs kinek adjam!...

Szép, világoskék szemei nedvesek voltak. Körülötte a rengeteg értékes bazáráru egy beraktározási vállalat képét mutatta. Összeroskadva, magatehetetlenül állott a csillogó holmik között.

Soha embert azóta úgy nem sajnáltam.

\*

.... Akiről tudtam, hogy vaspáncéllal elzárt ajtaja kémlelőnyílásából riadtan figyel az érkezőt, mint akit üldöznek...

Ide menekült. Rengeteg erdők, hatalmas hegyek közül, ha megtért — ruháján, zöld kalapján a hűs fenyvesek még frissen átítatott illatával — megrakva hangyaszorgalommal gyűjtött képeivel: mint tolvaj surrant ide, elbarikádózott műtermébe. Tolvaj, aki meglopta a természetet. De az embereket is. Mert mindezt ők nem látják. A millióránču fatörzseket, csipkés leveleket, opál és kék és smaragd hegyeket, kavicsokat, ezüst szálakkal gyűrűzött patakokat. Bizalmatlan volt a természettel is. Azt hitte, kimerítheti, végére járhat. Csak időre, energiára van szüksége. Botanikusa lett a fűszálnak, archeologusa a könek, hogy *mindent* megismerjen. Az volt az ereje, hogy nem volt fantáziája. Csak annak hitt, amit látott. De azt könyörtelenül, szinte Dürer-i szemmel látta. A lelket azonban a természet adta hozzá.

\*

— A mai generáció? — széles gesztust írt karjával a levegőben, olyan mozdulattal, ami minden szónál világosabban beszélt. Csak festők tudnak így beszélni, a kezükkel.

— Akar látni tanulmányokat, igazi tanulmányokat? Ide, erre a székre üljön és nézzen...

Hatalmas mappákat, óriási papírtekercseket szedett elő. Gyerekkori, 8—10 éves rajzainál kezdte. Bámulatos pontosságú, Mizrach-táblát diszítő másolatok voltak ezek. Aztán az Énekek Énekéhez készült papir-faragások — csodálatraméltó precizitásokban.

— Ez nem véletlen — mondta diadalmasan, csodálkozásomat látva. — A művész gyerekkori munkája későbbi egész élete munkáját karakterizálja. Nézze a továbbiakat!

És sorra lapozta a különböző fatörzs-tanulmányokat, levél, fűszál, cserje, bokor — egész erdőt ábrázoló rengetegeket — kétméteres kartonokig, minden levél legkisebb érzésének a kidolgozásában. Szédültem.

Egy kis tenyérynyi deszkalap feküdt mellettem, a Themzéről készült ködös vázlat. A legjobb franciák, akár Monet is aláírhatta.

— Ezekből mutasson — és fölemeltem a vázlatot.

Fölényesen mosolygott. — Téved — mondotta oktatóan —, ha azt hiszi, hogy azok nélkül a tanulmányok nélkül idejuthat az ember. Gondoljon a régiekre!

A régiekre, a japánokra is gondoltam.

— A japánok! Más flóra, más tradíció!... és sorra mutogatta a kisebb-nagyobb vázlatokat, egy-egy félóra ékszerként csillogó remekműveit. Aztán egy nagyobb kompozíciót mutatott: thaliszba burkolt imádkozó embereket, a nagyünnepi imába merülten... Egy másikat, a frigszekrény előtt hajlongókkal... Háttal állókat, áhítatba merülten...

— Ezeket a képeket csak olyan ember festhette, aki maga is mélységesen, megrendülten hisz azokban, amit festett! — mondottam meggyőződéssel.

Vállamra tette kezét és mélyen, kutatva nézett a szemembe. Hosszan hallgatott.

— Azt hiszi?...

— Ezek a képek bizonyítják. És azok a tátrai, hegyvidéki és fenyvesképei, melyek lírai fohászok ezekhez a képekhez... Ide kellett jutnia, ezeket meg kellett festenie... *Mert dokumentumokat kellett adnia*, talán akarata és meggyőződése ellenére, de tudatalatti kényszerétől hajtva!...

— Talán a képek tárgya teszi ezt a szuggesztív hatást? — kérdezte bizonytalanul.

— A képek tárgya? Igen, gondoljon a régiekre, akik hittek abban, amit ábrázoltak, így a képek tárgyában is. A kép tárgya éppoly tudatos, mint az áhítat őszintesége, melyek parallelizálják egymást... A művész csak ezeknek a birtokában tud fokozni és hatni.

Közelhajolva hozzám, sűgva mondotta:

— Csodálatos dolgokat tud Ön! Hiszen úgy beszél, hogy mindjárt le is lehetne nyomtatni! — mondotta lelkesülten, minden szót külön hangsúlyozva. — Hiszen Önnek írnia kell!

Egy nagy láda födelét emelte föl; szinültig telve jegyzetekkel. Rámutatott:

— Ezek mind az én életem följegyzései; korszakos dolgok, leleplezések vannak benne! ...és sutogva — Mednyánszkyról kezdett beszélni...

\*

....Mednyánszky... mint lidérc feküdt életén. Ez üldözte, marcangolta — ezzel viaskodott egész életében. Ezért beszélt róla mindig. Lázadozva, vádlóan. Nemcsak érezte, de bizonyítani tudta, hogy Mednyánszky valósággal meglopja. Magánkézben szereplő Mednyánszky-képeket mutatott, összehasonlítva saját munkáival, melyekkel valóban egyezett. Motivumban. Fakturában, fölfogásban — ég és földként különbözött a kettő. És éppen mert túlságos jó tanítvány volt, nem értette meg szerepét. Mert szerepe volt abban, amit dolgozott — Mednyánszky kiegészítéseiben. Mert Katona jeles szemű, biztos kezű adatgyűjtő volt Mednyánszky előtt, akit zsenge fiatalságától szuggesztiója alatt tartott. Szinte Kodak volt

Mednyánszky számára Katona megbízhatósága, tárgyilagossága, melyet művészetében esetről-esetre fölhasználhatott. Mednyánszky, az emelkedettebb, a Tátrán túl néző: Corot-val tartott, amikor számára Katona egész lelkiségével még az igazi, de fogható istenes Tátrát munkálta.

Ezért gyűlölte meg mesterét — később az embereket, akiket cinkosoknak tartott. Csak lopva tudott boldogulni, a szó szoros értelmében vaspáncéllal körülrzárt életében.

\*

— Tudja — mondotta, sétálva, meg-megállva az utca forgatagában —, vastag könyvet kell írni ezekről a dolgokról... telve az én kezeim között levő bizonyítékokkal... És mielőtt a késmárki Katona-múzeumba helyezem őket, itt Budapesten fogom bemutatni...

...Ezért tartogatta, gyűjtötte a helyszínen festett képeit, és adta el az azokról készült másolatait. A Katona-múzeum! Ahol kiderül minden, az ő elsődlegessége Mednyánszky fölött — és a cinkosok leplezése, akik tönkretették, elgáncsolták egész életében.

Ebben a fixa ideában hitt — ami mégis hit volt, a művész legideálisabb hite! Ezért volt zsarnoka szinte önmagának, üldözöttje és önmarcangolója egész életének, — mert a legtisztább, legideálisabb célokat hajtott maga előtt. Ezért kufárkodott, csereberélt, üzleteskedett, — hogy ez a művészi igazság — az ő igazsága — kiderüljön és örökön egy darabban, egy múzeumban maradjon!

\*

Egyszer, hétköznapi sétán, a Svábhegyen, egy tisztásra mutatott:

— Látja, itt kellene megépíteni a Katona-múzeumot, most, hogy Késmárk elszakadt. Legalább képekben legyen így, együtt, a Tátra...

... És hosszan elgondolkodva nézett a völgybe...

— Igen, hiszen fölépíthetné, de Önnek is itt kellene lakni!... és nem abban az oduban, társtalanul!... Kertésszel, gazdasszonnyal, akik gondoznák életét, mozgást vinnének életébe... Hiszen egy pohár víz hiánya, melyet elhagyatottságában nélkülöz, — talán az életét menthetné! Gondolja el, hogy meg fog halni — és milyen szánalmas, sőt banális napi szenzációja lehet egy ilyen vég...

Mint egy iskolásgyerek, állott előttem és nézett el kék szemével Budapest fölött...

\*

Pár hét múlva a körúton találkoztunk:

— Jöjjön, megmutatom az új lakásomat! — és már karonfogott és vitt — a Royal-szálló egyik szobájába. Boldogan mutatott körül a szobában: a tisztas ágyra, a ragyogó padlóra, hófehér függönyökre:

— El sem tudja képzelni milyen jól érzem magam. Korán reggel kelek, itt a fürdő, itt a kávéház, étterem, minden... és aztán frissen, kimondhatatlan könnyű érzéssel megyek át a műterembe... dolgozni.

Akkor láttam először boldognak.

... Ahogyan lassú léptekkel, igazi úri mozgással átmegy a műterme felé...

## Dr. ENTEN MANÓ: „NE FŐZD MEG A GÖDÖLYÉT ANYJA TEJÉBEN“

A Pentateuchusnak ezt a versét, amely háromszor (Ex. 23, 19 és 34, 26; Deut. 14, 21) fordul elő, így fordítjuk: *Ne főzd meg a gödölyét anyja tejében.* A Szentírás legnehezebb verseinek egyike, amelynek értelmén és magyarázatán minden kommentátora a bibliának töri a fejét.

Dr. Kohlbach Bertalan (IMIT Évk. 1910, 116—17. o.) felfogása szerint imígyen fordítandó: *Ne főzd meg a gödölyét, amikor még szopik.* Kohlbach szerint állatvédelmi törvény ez is, amely arra akar bennünket figyelmeztetni, hogy legyünk tekintettel az anyaállat érzelmeire és ne ragadjuk el tőle szülöttjét azonnal, hanem hagyjuk meg nála egy bizonyos ideig (hét napig). „Ne főzd meg a szopós gödölyét“ — analog törvény volna (továbbfűzve K. gondolatát) ezzel: Ökör, vagy juh, vagy kecske, midőn születik, legyen hét napon át anyja alatt (Lev. 22, 27). K. ezeket a verseket (Ex. 23, 19 és 34, 26) Ex. 22, 28—29-re való alludálással a következőképpen értelmezi: Földed zsengeinek első termékét vidd be az Örökkévaló, Istened házába, azzal ne késlekedj; azonban az állat elsőszülöttjével ne siess: ne főzd meg a gödölyét, midőn még szopik.

Azt hisszük, hogy K. felfogását és magyarázatát valószínűtlennek fogjuk tartani, ha megösmékedünk azzal a véleménnyel, amelyet a szóbanlévő versre vonatkozólag dr. Levy, a brünni hitközség rabbija, a Hickl's Jüd. Volkskalender 26. évfolyamának 89—90. oldalain juttat ki-fejezésre.

A vers igazi értelméhez — mondja Levy — Abarbanel és Maimúni Mózes visznek közel bennünket. Abarbanel szerint a gödölyének anyja tejében való megfőzésére vonatkozó tilalom azért foglaltatik az Írásban, mert ezzel az étellel gyakran éltek varázslások alkalmával. Maimúni közlése szerint a pásztorok egy az anyatejben megfőzött gödölyét áldozatul szoktak bemutatni azért, hogy a nyáj gyarapodjék. A Tévelygők Útmutatójában elbeszéli, hogy ez a szokás még az ő napjaiban is dívik egyes arabs törzseknél. A modern magyarázók közül Baentsch ezt a tilalmat egy babonás pásztor szokás ellen irányuló meghagyásnak tartja. „Ilyen tejet — mondja Baentsch — mindenestre különös varázserővel bírónak tartottak és kertek, fák, termőföldek meglocsolására használták, amelyek ezáltal állítólag termékennyé váltak. Talán szerepet játszott az ilyen tej a pásztoráldozatoknál is

„Engem — hadd idézzük szószerint Levyt, — egy megfigyelés, amelyet tettem és amelyről csodálatosképpen még sehol sincsen szó, arra vezetett, hogy az utat, melyet nekünk Abarbanel és Maimúni mutatnak, helyesnek tartsam. Ex. 23. fejezetének 14—17. verseiben meghagyatik nekünk, hogy megüljük a három zarándokünnepet: Peszach, Sabuoth és Szukkóth. Azután folytatja a 18. vers: Ne áldozd kovászos mellett áldozatom vérét, és ne maradjon éjjelen át ünnepi áldozatom zsiradéka reggelig. A 19. vers: Földed zsengejének elsejét vidd az Örökkévaló, a te Istened házába. Ne főzz gödölyét anyja tejében.“

„Az áldozat vérének kovászos mellett való bemutatására vonatkozó tilalom Peszachhal, a zsengeknek Isten házába való vitele Sabuóthtal áll kapcsolatban, tehát nagyon valószínű, hogy ez a tilalom: ne főzd meg a gödölyét anyja tejében — Szukkóttal van összefüggésben és egy pogány szokás ellen irányul, amely aratási ünnepeknél dívott, hogy a földet a jövő évre is termékennyé tegye.“

„Amint a gabonaszem az anyaföld gyermekének neveztetett és az anyjához való vissztérése újonnan termé-

kenységre indította, így a gödölyének anyja tejében való megfőzése hasonló célokat szolgálhatott.“

„Ez a sorrend található Ex. 34. fejezetében is. Dent. 14. fejezetében más az összefüggés.“

„Ennek a homályos bibliai helynek megvilágítása talán fényt deríthet a klasszikus ókornak egyik még meg nem magyarázott szokására. Görög sírokban található ez az orpheusi felirat: „Gödölye, beleestél a tejbe“. Ez annyit jelentene: „Ember, visszatértél anyádhoz.“

Csodálom, hogy Levynek elkerülte figyelmét Obadja Sforonak (Reuchlin tanítója a héber nyelv terén, orvos Rómában és Bolognában, a biblia legtöbb könyvének kommentátora, a filozófiának is művelője, 1470—1550) idevonatkozó megjegyzése, amelyet ugyancsak felhasználhatott volna felfogásának támaszául. Sforno szavai: „Ne főzd meg a gödölyét..., mint ahogy azt a kanaaniták (pogányok) teszik, akik ezzel termékenységet vélnek elérni a gyümölcsöknél vagy a nyájnál.“

Figyelemreméltók a Hameammér (Mayer Wolf, 1778—1850) idevonatkozó szavai, amelyek eképen hangzanak: „Ezen parancsolat értelmének kutatásánál iránytadók Maimúni és Izsák Abarbanel véleményei, amelyek szerint itten bálványimádásról és kuruzslásról van szó. És azért tiltja az Írás már a főzést is, mert magával a főzéssel is varázsoltak. És azért fordul elő ez a parancsolat három-

szor a Tórában, mert az időjósásra, a kuruzslásra, a vér élvezetére, minden a bálványimádással kapcsolatos dologra vonatkozó intelem többször ismételtetik az Írásban.“

Levynek a Baentschek mellett föl kellett volna ütnie dr. Fürst Julius (Lipcse, 1874) bibliáját is és akkor az a nagyon valószínűnek tetsző gondolata, hogy a „ne főzd meg a gödölyét...“ Szukkótra vonatkozhatik, minden bizonnyal hamarabb érlelődött volna meg benne. Fürst: „Ne főzd meg a gödölyét..., nem azért, amint Philo gondolja, mert durvaság és kegyetlenség; sem nem lehet ezalatt egy még anyjánál szopó, tehát éretlen állatot érteni, amelyet ne egyenek, — amint azt a régi magyarázók vélték. Mert itt egy vallási parancsolatról van és csak egy áldozatra vonatkozó előírásról lehet szó. *A szabeusoknál dívott az a szokás, hogy a gyümölcs- és szőlőszüret befejezése után isteneiknek egy gödölyét, amelyet anyja tejében főztek meg, áldoztak, hogy ezzel a jövő esztendőre való áldást kikönyöröggjék. Ez hozzátartozott a pogány ünnepek kultuszához (Maimonidesz, Abarbanel, a karaiták) és ez ellen a babona ellen irányul ez a tilalom.*“

Említsük még meg azt az általánosan tudott dolgot, hogy a hagyomány bölcsei a tárgyalt versből vezetik le a hús és tej együttes élvezetének (boszor bcholov) a tilalmát. A Targumok nem szószerint, hanem a hagyomány szellemében fordítják Ex. 23, 19. verseit: *Ne egyetek húst tejben* (Onkelos).

## BARCSINSZKY

Az újabb művészgenerációnak egyik sok sikert aratott tagja Barcsinszky. Berlinben él, de ő is a keleti zsidóság nagy rezervóárjából sodródott ide, a Kelet és Nyugat eme nagy olvasztókohójába. És a Kleist-strassei műtermében ábrándozik Varsó zsidó utcáiról és Solem Aléchem kis lengyel városkájáról, ahol régi meghittségben élnek hagyományok és emberek. Barcsinszky műtermében a művész különböző tehetségeinek produktumai sorakoznak egymás mellé: világi és zsidó tárgyú illusztrációk, olajfestmények, kompozíciók, portrék és domborműves ünnepi ezüsttálok a zsidó kis és nagy ünnepek szimbólumaival. És vöröskeresztes apácák, az irgalom nővérei átszellemült finomságban. Barcsinszky sokoldalúsága nincs rovására művészete egyik ágának sem. P. E.

Barcsinszky (Berlin) Illusztráció Solem Aléchem novellájához: „Boldog idők voltak azok, mikor a Tóra ünnepét ültük és a azokák tisztak velünk táncoltak a háztetőn“...  
Illustration zu Scholem Alechem



# CSERMELY GYULA: EGY SZOKATLAN KOLNIDRÉ

Orthodox-zsidó templomokban sajátságosan megkapó pillanat, mikor Erev-Jomkipur este, a Kolnidré megkezdése előtt, a szent napnak öt bál-tefillója egymásután elmondja azt a benedikciót, ami megelőzi a tálisz körül-vételét. Kezdi a Kolnidré-báltefilló, azon a hagyományos, ősrégi melódián, ami csakis ezen az egy estén járja; hangjában benne van nemcsak a hétköznapi, de a rendes ünnepnapitól is olyannyira elütő lélek; hibáztam, vétkeztem, bocsáss meg... és szószólója lésszen a községnek is: szlách nó láávaun hoám háze, óh bocsásd meg ezen gyülekezet vétkét, hiszen oly végtelen nagy a Te kegyelmed!

Mikor befejezi és a gyülekezet válaszó óménje is elhangzott, a templom más részéből egy oktávával magasabban vagy mélyebben más ember hangja tör fel a csendből az ég felé; a sáchrisz-báltefilló hangja ez; más érzése van ennek a hangnak, de ebben is benne van a jó zsidó jomkipuri lelke.

Megint más részéből a templomnak egy harmadiknak a hangja, a muszáf-báltefillóé, tölti meg zengésével az Istennek épült szent hajlékot, azt követi a Mincha- és végül a Neila-báltefillóé.

Ez a sorban az utolsó, de jelentőségre és súlyra az első, hiszen órá járul a feladat, hogy huszonnégyórás könyörgés után, mikor vége felé közeledik a menyei ítékezés napja; még egy óra és leszáll az alkony és megpecsételődik odafenn a határozat: hogy huszonnégyórás imádkozás után — hátha hajthatatlannak maradtak az égből — ő lépjen elő és igyekezzék megmásítani a netalán kedvezőtlen végzést. Ő fogja elrebegni a könyörgést: pszách lónu sáár böész nöilász sáár, ki főnö jaum... nyisd ki nekünk irgalmasságod kapuját, most, a kapuzárás ez órájában, hiszen leszáll már az alkonyat, mindjárt este lesz.

És éppen azért, mert a Neila az utolsó lehetőség, kedvezőbbre fordítani az ítéletet, ott, ahol van rabbi, rendszeren ez szokta előimádkozni a napzáró Neilát. Ő a legvallásosabb a községben, lelkieben ő a feje a községnek; ha a pásztor könyörög a nyájáért: onnó él nó, szó nó, szölách nó... fohászokodunk Hozzád, óh Isten, hogy légy elnéző, megbocsátó, elengedő — ha a pásztor sír fel így a nyájáért, lehet, hogy odalent még enyhítenek a netalán rossz végzésen.

Otthon az én pátriámban, Dunaszerdahelyen is úgy volt, hogy a rabbi volt a Neila-báltefilló, rabbi Áron Smul Aszód, a nagy rabbi Juda Aszód fia. Közel negyven évig szolgálta az Istent, szolgálta úgy, mint igazán kevesen szolgálták; rabbisága ideje alatt mindig ő ment Neilához az ómud elé, csak egyetlen egyszer fordult elő, hogy rabbi Áron Smul Aszód Erev-Jomkipur este, csak pár perccel azelőtt, hogy megkezdtek volna az imádkozást, odahívatta magához reb Chájim Léb Szappanost, a kijelölt Kolnidré-báltefillót és azt mondta neki nagyon halk hangon:

— Reb Chájim, ne kérdezze az okát, de mi fel fogjuk cserélni a sorrendet. Én leszek a Kolnidré- és maga a Neila-báltefilló. — És választ sem várva a meglepetten rábámuló reb Chájimtól, már a kezébe is vette a táliszt és az ő utánozhatatlan édes és szép hangján elénekelte a löhiszátéf báciiszt.

A hatalmas nagy templom csupa csodálkozás lett. A rebbe lesz a Kolnidré-báltefilló? Mi történt, hogy megváltoztatták a sorrendet? A Sáchrisz-, a Muszáf- és a Mincha-báltefillók benedikciója alatt még elképedve kérdezték az emberek: — Mit követhetett el reb Chájim, hogy elvette tőle a rebbe a Kolnidrét? Nem találja méltónak

arra, hogy ő legyen a báltefilló... miért? És mikor fél perccel később mégis reb Chájim Léb énekelte el ötödiknek a bróchót, vagyis ő lett a Neila-báltefilló, azért néztek egymásra az emberek, miért hogy cserélt vele a rabbi? És elfogadták magyarázatnak azt, hogy az utolsó hónapokban ágyban fekvő beteg volt a rebbe, máig sem jött egészen helyre s így attól tart, hogy Neilakor oly gyenge lesz, hogy a huszonötórás böjt után nem fogja bírni az előimádkozást.

De nem ez volt az oka, más volt. Az volt az eredendő oka, hogy reb Menáse Beer Hódos, aki Szerdahelyen melámed volt, férjhez adta leányát egy doktorhoz, de nem ügyvédhez vagy orvoshoz, hanem — horribile dictu — egy szombathelyi gimnáziumi tanárhoz, aki latint és görögöt tanított, tehát tréfli és még tréflibb két nyelvet, hiszen Róma nyelve volt a latin és Jóvon nyelve volt a görög!

Reb Menáse előbb titkolta az eljegyzést, mert tudta, hogy felzúdulás lesz a killében, de csak a kihirdetésig titkolhatta a dolgot, akkor nyilvánvalóvá lett a községben az esemény. És mikor megrohanták kérdéseikkel az emberek: ki-mi az a doktor; ügyvéd, orvos, vagy „chász vesólem“ neolog rabbi? És ő kénytelen volt — mert nem akart hazudni — megvallani a szintiszta igazat, hogy gimnáziumi tanár a vőlegény: mint a méhek a füstre, olyan ellenségesen szisszent fel a közvélemény. Ötven évvel ezelőtt még volt zsidó felbuzdulás a killékben.

— Csinálja vissza, — követelték tőle az emberek. — Ha Majse Klemperer, a bádógos, vagy Sájé Baumel, a tyukász, vagy akárkicsoda a közönségesek hadából, férjhez adja leányát egy „pasé“-hoz, semmi közünk hozzá, mert az tisztán az ő dolga. De egy moréno, egy ben tajro, egy melámed, aki gyermekeinket tanítja: tüstént csinálja vissza, ha jót akar.

S hogy reb Menáse Beer nem csinálta vissza, kezdetét vette az üldözés. A „zmán“-nak, a tanítási félévnek, csak Ros hasónóra lett volna vége, de ők már Tamuz hó közepén vették ki gyermekeiket a chéderből és adták oda reb Mechólnak vagy reb Mordchenak; a ház, amelyben lakott, zsidóé volt s ez, engedvén a kényszernek, felmondta reb Menásénak a lakást, a kis boltocskát pedig, melyben felesége tejtermékeket árult, tréflinek kiáltották ki a tulzók.

De mindez csak anyagi retorzió volt, mert volt bizony erkölcsi üldözés is, ami fájóbb volt és bántóbb, mint az anyagi. Szerdahelyen is, mint mindenütt, ahol sok a bentóra a községben, hétköznapiokon, sáchrisz után, a templomban maradnak a tudósok, együvé húzódnak egy sarokba és félkilencig, kilencig is tanulnak. Reb Menáse is nap-nap után velük volt, de megtudván, hogy kihez adja leányát, kitesékelték körükből a tudósok. — Magával mi nem tanulunk együtt. Jahrzeitja napján nem engedték előimádkozni a templomban, a tórához nem hitták fel, pedig kohén volt... kiközösítették maguk közül az emberek; ha találkoztak vele az utcán, félrenéztek vagy elnéztek fölötte és utóbb már nekünk kölykeknek is volt a céltáblánk reb Menáse melámed. Csunya dolgokat kiáltottunk utána, amik közül még a legenyhébb az volt, hogy: második leányát már egy „született gójhoz“ fogja adni?

— No, ilyen „chet“ a killében! — mondta egy-két toleránsabb ben tóra, köztük az én holdogult apám is. — Miért bántják azt a szegény embert minden ok nélkül? Mert világi ember a veje? Attól még bechóved és jó zsidó lehet az a doktor!

Rabbi Áron Smul, a rebbe, nem tudott az egészről semmit, mert már hetek óta a betegágyat nyomta, csak akkor szerzett tudomást a dologról, mikor lábadozni kezdett és akkor is közvetlenül reb Menásétől. Aki meglátogatta és elsírta neki a baját.

— Rebbe, — kérdezte — hát akkora az én bűnöm, hogy nemcsak koldússá tettek az emberek, de lépten-nyomon meg is szégyenítettek nyilvánosan?! Szegény voltam még akkor is, mikor tele volt a chéderem fiúkkal; nem adhattam férjhez a lányomat, mert még száz forint hozományt sem adhattam. Nem akarta, nem kérte még az utolsó szerdahelyi legény sem, holott oly szép a leányom, hogy csoda. Peszách előtt pár nappal Pozsonyban volt, ott megösmerkedett doktor Benedek Mátyással, szombat-helyi gimnáziumi tanárral, aki le is jött hozzám és feleségül kérte, félkrajcárnyi hozomány nélkül... Háchnószesz kálle, rebbe; egyik legnagyobb micvéje nemcsak a szülőknek, de másoknak is, férjhezadni, kiházásítani zsidó lányt, mégsem mondtam mindjárt, hogy mázl tov, előbb megtudakoltam, ki az a doktor Benedek? És megtudtam, hogy a pozsonyi Briel-Sülnek a dársenja a bátyja, hogy kifogástalan vallásos életet él, nem eszik tréflit, nem szegi meg a szombatot és a többi.

Rabbi Áron is a legtürelmesebb ember volt, sokszor igazi bűnösökkel is elnéző. Megnyugtatta reb Menásét, hogy csak ne essék kétségbe, s hogy levegye az emberről az átkot, több befolyásos ben tórát hívott magához. — Meggondoltatok, — kérdezte — milyen bünt követtek el azzal, hogy megszegyénítitek és tönkreteszitek reb Menásét?

— Megérdemelte, rebbe. Férjhez adta leányát egy paséhoz.

— Ki a pase, ki a jó zsidó, csak a Legfelsőbb tudja, mi nem tudjuk. S olyan bűn az, rabojszáj, hogy férjhez adta leányát egy doktorhoz? Az a tanárember nem követelt hozományt, elvette egy krajcár nélkül azt a szegény lányt.

— Elvette volna más is, ha nem siet, — reposztzott az egyik ben tóra.

A rebbe itt már szemrehányóan felnézett. — Elvette volna más is? — kérdezte. — Nos, mondja meg, reb Sólem, magának is van fia, Isten tartsa meg... elvette volna a fia azt a szegény lányt? Vagy megengedte volna maga, hogy elvegye, egy kis garas hozomány nélkül?

— Ez más lapra tartozik, — felelte reb Sólem a rebbének és haragosan elment, a többi is.

Rabbi Áron Smul végtelenül fájlalta, hogy a megengesztelés kísérlete nem sikerült, de mert az volt a meggyőződése, szent hite, hogy nem reb Menáse, csak a kille az igazi bűnös, Elul hó elején megint elhívatta magához a ben tórákat. — Még nem bocsáttok meg? — kérdezte. — Még most is csak üldöztök zsidó testvéreteket?

— Reb Menáse nem zsidó, nem testvérünk!

Rabbi Áron Smul fájdalmasat sóhajtott. — Elulban vagyunk, — mondta. — Minden reggel megfűjják a sófárt, nem mond nektek semmit a sófárszó? Hogy nemsokára itt lesz Ros hasónó, itt lesz a szentséges Jomkipur is, s hogy a Legfelsőbb azt a bünt, amit embertársunk ellen követtünk el, csak úgy bocsátja meg nekünk, ha bocsánatot kérünk a sértettől?!

— Micsoda? — felelték a túlzók. — Még mi kérjünk bocsánatot reb Menásétól?! És megint csak haragosan távoztak.

Így múlt el az évváró hónap, Ros hasónó is elmúlt, a bűnbánat szombatja, sábosz súvó is, de az ellenséges hely-



Barcsinszky (Berlin): Ünnepi tál — Festschüssel

zet nem változott. Sőt Erev-jomkipur napján nem akadt a killében öt ember sem, aki „gmár chszime tajvó“-t kívánt volna az üldözött reb Menásénak.

Erről is értesült a rebbe és az a jóságos szíve nagyon megfájdult. — Ilyen bűnnel a lelkén álljon oda a gyülekezet az Úr elé és kérjen tőle bocsánatot a vétkeiért?! Hát megbocsáthat nekik a Legfelsőbb, mikor ők, az engesztelhetetlen emberek, még most sem kérnek bocsánatot a tönkretett és megalázott zsidó testvértől?

Egész délután törte a fejét, mit csináljon, hogy enélkül a bűn nélkül állhasson oda a gyülekezet az Úr elé. Már-már arra gondolt a rebbe, hogy nem is megy sem este, sem másnap, Jomkipur napján, a nagy templomba, hanem



Barcsinszky (Berlin): Ünnepi tál — Festschüssel

otthon marad tíz bócherral a házában, ott fogja eltölteni a nagy napot és ha megrohanják a hívek: miért nem jön a rebbe a templomba? meg fogja nekik mondani a miértet. Engesztelhetetlen, gyűlölködő hívekkel én nem imádkozom együtt közös minjában.

De letett erről a szándékaról két okból is. Az első oka az volt, hogy a kikényszerített bocsánatkérés nem az igazi, annak önként és a szívből kell fakadnia, második oka pedig az volt, az a gondolata, sugallata lehet mondani, ami késő délután világosodott a fejében.

Megvacsorált, elment a templomba és közvetlenül pár perccel az imádkozás megkezdése előtt odahívatta magához reb Chájim Léb Szappanost, a kijelölt Kolnidré-báltefillót: — Én leszek a Kolnidré- és maga lesz a Neila-báltefillo...

Kinyitották a szent szekrényt, körülhorrták a kincsek kincsét, a Tórást; aur zoruá lácádik, hangzott fel a szívbe-markoló szólam, majd következett háromszor a Kolnidré és utána a vöniszlách kezdetű vers, hogy: feloldatik egész Izraél és az idegen is, aki körében tartózkodik, a meg-gondolatlan fogadalmak alól, éppen azért, mert meg-gondolatlanul tették.

Most elhallgatott az előimádkozó rabbi. Következett volna a könyörgés, amit ő küld fel a gyülekezetért az egekbe: szlách nó láávaun hoám háze, óh, bocsásd meg az én hitközségem vétkét... de elmúlt egy perc, el kettő is; halálos csend lett a templomban, az előimádkozó rabbi nem folytatta.

— Rosszul lett a rebbe? — néztek fel riadtan az emberek. Reb Sólem, a legtúlzóbbak egyike odasietett az ómudhoz, de csak azt látta, hogy a rebbe a nagy machzorra görnyed és hogy szeméből könnycseppek szivárognak.

— Miért nem folytatja, rebbe? — kérdezte reb Sólem halk hangon, de a rebbe nem válaszolt, csak sírt és csak rázta a fejét, remegő keze ujjával eltakarva a szlách nó kezdetű verset.

És reb Sólem, a hatalmas ben tóra, aki esze egy vil-lámával befutotta a Talmud egész világát, aki sokszor csak egy szóból, csak egy betűből is helytálló magyaráza-tot fejtett ki: reb Sólem egyszerre úgy vélte, hogy ő meg-érti rabbi Áron Smult, miért nem mondja el a könyörgést. Milyen bűnére a községnek esedezze a Legfelsőbb bocsá-natát? Csak azéra, amit egyedül Isten, vagy azéra is, amit embertársa ellen követett el? De hiszen az utóbbit csak úgy bocsáthatja meg a Teremtő, ha...

És az a jomkipuri lélek, mely levet magáról mindent, ami földi; neheztelést, sérelmet, haragot és csak Istennel egyé lenni igyekszik: az a jomkipuri lélek szétmorzsolta reb Sólemban az engesztelhetetlen méltatlankodás sziklá-ját. Körülnézett és odarohant reb Menáséhez: — Itt a templomban kérem, hogy bocsásson meg és bocsásson meg azért is, hogy már hamarabb is nem kértem bocsánatot. És alig, hogy végezte, már odasereglett reb Menáséhez a többi is, tudósok és közemberek egyaránt és mindenki kérte, hogy bocsásson meg.

— Megbocsátok, — felelte reb Menásé. — Én meg-bocsátok nektek, zsidó testvéreim, azért pedig, amit én tettem, hogy chüpe alá vezettem a lányomat, ha ezáltal vétkeztem, a Legfelsőbb bocsásson meg én nekem.

A rabbi még most is csak könnyezett, de most már a meghatottságtól, az örömtől. És amikor csend lett a temp-lomban, a bántók és a megbántott kölcsönös megengesztelttségének csendje, szinte ujjongva tört ki szájából az esedezés: szlách nó láávaun hoám háze... bocsásd meg az én községem elkövetett, de már jóvátett vétkét!

## HELLER BERNÁT: A SZENT-FÖLD AZ AGGADÁBAN

### V. Szeretet a Szentföld iránt.

Az aggáda tehát bámulja a Szentföldnek szépsé-gét, gazdagságát, termékenységét, — a szentföldiek-nek tudományát, éles elméjét. De minden bámulatá-nál hatalmasabb a szeretet, a rajongó szeretet a Szent-föld iránt. Általánosan is azt vallja az aggáda, hogy minden lakóhely vonzóerővel hat lakóira, Ris Lakis ezért egyenest hálát ad Istennek, „baruch senatán chén mákóm ál jósváv“, áldassék, aki a lakóhelyet vonzóvá tette lakóinak (Gen. R. 34, 15).

Ámde a Szentföld vonzóereje csodás. Vonzza és bűvöli az idegeneket, az ellenségeket is. Miként Róma virágzásának idején minden külföldi uralkodó azon volt, hogy Rómában palotát, telket magáénak mondhasson, úgy hajdan minden király azon volt, hogy a Szentföldön egy város az övé legyen (Szifré Dtr. 37). Így magyarázza az aggáda, hogy a szűk Szentföldön Józsuá idejében 31 királyt sorol fel a biblia, — ezek nem kiskirályok, hanem külföldi ural-kodóknak palesztinai helytartói (Tanch, Mispatim). Ez az a föld „nachlath c'vi civ'óth gójim“ (Jer. 3, 19), melyre a nemzetek mind vágnak (Midr. Zsolt. 5, 1). A Hermon-hegységről olvassuk, hogy a Szidonbeliek Szirjón-nak, az emoriták Sznír-nek hívták (Deuter. 3, 9); Ris Lakis ebben is az idegeneknek szeretetét a Szentföld iránt látja; a Hermon-on a szidóniak is, emoriták várost építettek, — annyira becsülték a Szentföldnek még hegyeit is.

A Szentföldért való versengés az első testvér-párnál kezdődik. Káin és Ábel viszályának több okát találja az aggáda. Az egyik ok az, hogy mindkettő a majdani szentélynek helyét a maga részére kívánta. (Aptowitz, Kain u. Abel, 18, 19.)

Az ősatyáknál a szeretet a Szentföld iránt szemmel láthatóan kimutatható. Ábrahám hallja a hívást: Minek világítanál te Mezopotámia és társtarto-mányai felől, világíts te a Szentföld felől (Gen. R. 30, 10). Amint Ábrahám Aram földjére ér, lakóit léhán tivornyázni látja. Azt kívánja, vajha nem lenne részem ebben az országban; de amint Tyrus fokához érkezik, látja, hogy gyomlálás idején gyomlálnak, kapálás idején kapálnak, azt kívánja, vajha ebben a földben volna része (Gen. R. 39, 8). Azon túl már a Szentföldön maradt s csak éhinség volt képes reá, hogy ideiglenesen elköltözésre bírja (Pirke R. E. 26).

Jákobnak erényei közé is sorozza az Aggáda a Szentföld iránti szeretetét, hatásos ellentétbe helyezvén őt Ézsauval. Izsák halála után Jákob választást ajánl Ézsauinak (egyrészt ott van Izsáknak teljes hagyatéka, egész jószága, minden gazdasága, — másrészt a Szent-földre szóló jog. Ézsau úgy gondolja, minek neki az a hadakozás Kanaán népével, — ő a kész gazdagságot választja (Pirké R. El. 8). Hasonló áldozó, lemondó-készséget tanúsított az aggáda Jákobbal a Machpéla-barlang dolgában. Jákob újra választást enged Ézsau-

nak: Válasszon, akarja-e Machpéla-barlangját, vagy akarja-e Jákob minden vagyonát. Ézsau habozás nélkül határoz, minek neki az a temetkező barlang, neki kincs kell (Gen. R. 100, 5. Tanch. Buber Vajislach 11). Amikor hosszú gyász után Jákobra az öröm köszönt, amikor József magához hívja Egyiptomba, Jákob mégis boldogságában is tépelődik: Miként hagyjam el atyáim földjét, szülőhonomat, a földet, melyen az isteni dicsőség lakozik, s menjek tisztátlan földre, melyen rab nép bálványt imád. Nem is tudta magát rászáni, míg Isten meg nem nyugtatta: Én lemegyek veled Egyiptomba, én vissza is hozlak onnan erre a földre (Gen. 46, 4).

A 12 törzsatya közül József a Szentföldre való ragaszkodását már a Szentírásban nyilvánítja, amikor meghagyja testvéreinek, hogy ha majd kivonulnak Egyiptomból, az ő koporsóját vigyék magukkal Izrael országába. József szeretete a Szentföldre iránt tovább hat utódainál: Mint ahogy ő szerette, úgy szerették az ő leszármazottjai (Szifré Num. 133). Ez a szeretet hathatósan megnyilatkozik Celafhad leányainál; amikor Izrael többsége vezért akar választani, hogy ez visszavezesse őket Egyiptomba, akkor ők mindenképp arra igyekeznek, hogy a Szentföldön örökséget biztosítsanak maguknak (Sifre Zuta, 27, 1).

Megindító Mózes sóvárgása a Szentföldre, már a Szentírásban is, ahol így könyörög, hadd keljek át, hadd lássam a jó földet a Jordánon túl, ezt a jó hegyet, a Libanont (Deut. 3, 25). R. Lévi ily fohászt tesz Mózes ajkára: József csontjai igenis, bevonulhatnak a Szentföldre, de én nem vonulhatok be.

R. Lévi megokoltnak mondja Mózes sorsát: József helybenhagyta, hogy őt héber férfiúnak mondják (Gen. 39, 14, 40, 15), míg Mózes elfogadta, hogy őt egyiptominak nevezzék (Ex. 2, 19), ezért szorult ki a Szentföldről (Deut. R. 2, 8). R. Szimlai Mózes sóvárgásának mélyebb okát keresi. Vajjon gyümölcsét akarta-e élvezni a Szentföldnek s gyönyörűségeivel megtelni? Nem, őt könyörgésére az indította, hogy számos isteni parancsot csak a Szentföldön lehet teljesíteni, már pedig ő mindnyáját teljesíteni akarta (Szóta 14a).

Ámde a midrás, igaz, nagyon késő midrás Mózes haláláról, nemcsak Mózes vallásosságából magyarázza az ő esengését, hanem a föld iránti kimondhatatlan szeretetéből. Amikor Isten megtagadja kérését, Mózes könyörgésre fordítja a szót. Világok ura, engedd meg, hogy lehessenek, mint madár a levegőben, a te kimondhatatlan neved csodája által, két karomat kiterjeszteném, mint a hajnal a szárnyait, átszelném a levegőt a Jordán fölött, meglátnám az országot. Isten elutasítja, Mózes újrakezdi: Hadd legyek hal, két karomat kiterjeszteném, mint két úszóhártyát, testem minden hajszőre váljék pikkelyé, beleugranám a Jordánba, hasítanám a mélységeit, hogy meglássam a Szentföldet. — Hiába. — Újra kezdi: Engedj felhők szárnyára ülnöm, engedj röpkölnöm a levegőn át, három mérföldnyire a Jordán fölött, olyképp, hogy a felhők alattam ködlenének, csak lássam a földet.



*Rison l'Cijon 50 éves jubileuma  
50-jähriges Jubileumsthor Rischon l'Zijons*

— Nem lehet. — Mózes újra kezdi: Vagdalj engem darabokra, vedd a darabokat a Jordánba, azután pedig támassz föl, állíts talpra, csak lássam a Szentföldet. — Hiába. Ó akkor engedd, hogy legalább innen lássam. Ebben meghallgatta Isten, megmutatta neki Izrael földjét 400-szor 400 négyszögmérföldnyi kiterjedésben s megadta Mózesnek a képességet, hogy egészében áttekintse, egyik végétől másikáig, domborúságait és mélységeit, nyilvánvalóját és rejtelseit, távol-közel egészében.

A Szentírás irodalmában a Cionhoz való vágy lelkesen szólal meg a babyloni számkivetés nagy vigasztaló prófétájánál. De a számkivetettek nem sokan osztoztak ebben a lelkes honszeretetben, mindössze 42.360-an tértek haza (Ezra, 2, 64, Neh. 7, 66) s figyelemreméltó, a hazakerültek a vidékre vágytak, sors útján kellett 10 közül egyet kirendelni, hogy Jeruzsálemben megtelepedjék. a nép pedig áldotta azokat, akik önként ajánlkoztak, hogy Jeruzsálemben megtelepszenek (Neh. 11, 1, 2).

(Vége következik.)



*Rison l'Cijon 50 éves jubileuma  
Arab szomszédok részt vesznek az ünnepségben  
Araber beim Jubileumsfest Rischon l'Zijons*

## BERNSTEIN BÉLA JUBILEUMA



Dr. Bernstein Bélát, Nyiregyháza kiváló tudós fő-rabbiját, 40-éves papi működése alkalmából, tüntető lelkesedéssel és meleg szeretettel ünnepelte a zsidó és magyar társadalom. Bernstein Béla fő-rabbi, ki lapunk megindulása óta munkatársunk, kiváló ismerője és művelője a zsidó történelemnek. Magyar- és németnyelvű tudományos munkái nevet és elismerést szereztek neki a

külföldön is. — Az ünnepség a nyiregyházi templomban megtartott hálaadó istentisztelettel kezdődött, amelynek keretében *Schlesinger* Sámuel debreceni főrabbi méltatta hatalmas beszédben a jubiléus főpapot. Az istentisztelet után az egész ünneplő gyülekezet átvonult a hitközség iskolájának dísztermébe, ahol *Bodor* Zsigmond hitközségi elnök üdvözölte a felekezetek, az egyesületek és hatóságok küldötteit, továbbá a Nyiregyházáról és az egész országból egybegyűlt előkelőségeket. Ezután jellemző erejű szavakkal megvilágította dr. Bernstein Béla negyvenéves pályájának szépségeit, majd átadta neki az ünnepség emlékéül a hívek szeretetét megörökítő díszes albumot és a hitközség 2000 pengős Bernstein Béla-alapítványáról szóló oklevelet. Az elnök szavai után dr. *Erdőhegyi* Lajos főispán üdvözölte a négy évtizedes alkotó munka útját járó főrabbit, aki mindig híven teljesítette kötelességét. Utána *Mikecz* László vármegyei főjegyző beszélt, majd *Szohor* Pál főjegyző tolmácsolta a város üdvözlését. Mély hatást tett *Énekes* János prelátus őszinte szeretettől sugárzó beszéde, amelyben a róm.-kath. egyház, a városi iskolaszék, a Vörös Kereszt Egylet és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatóságának üdvözlését adta át. A görögkatholikus egyház nevében dr. *Almos* Zoltán ügyész mondott üdvözlést, majd *Paulik* János kir. kormányfőtanácsos, ág. h. ev. igazgató-lelkész keltett óriási lelkesedést a zsidóság örök etikai értékeit feltáró beszédével, melyet héber idézettel, a tradicionális zsidó papi áldás szavaival fejezett be. Ugyancsak héber idézettel végezte beszédét dr. *Bartók* Jenő református lelkész is. Feszült figyelem közepette emelkedett ezután szólásra dr. *Hevesi* Simon pesti vezető-főrabbi, aki az Országos Ferencz József Rabbiképző Intézet, az Országos Rabbi Egyesület, a pesti izr. hitközség rabbikara és az OMIKE üdvözlését hozta és megkapó, közvetlen szavakkal emlékezett meg az ünnepelttel együtt eltöltött ifjúkori évekről. *Stern* Samu udv. tanácsos, a pesti izr. hitközség elnöke, az ország legnagyobb hitközségének nevében üdvözölte dr. Bernstein Bélát, dr. *Fejér* Ferenc, a debreceni hitközség elnöke, az Orsz. Statusquo Szövetség nevében, *Feigl* L. gyöngyösi főrabbi a gyöngyösi hitközség nevében köszöntötte a jubiláló főrabbit. Az orthodox hitközség nevében *Németh* Sándor, a Chevra Kadisa nevében *Schwarz* Ede elnök mond üdvözlő beszédet. Dr. *Tesléry* Károly, Szabolcs vármegye kir. tanfelügyelője, a pedagógust kö-

szönti az ünnepeltben. *Schichtanz* Armin az Orsz. Izr. Tanítóegyesület, *Kemény* Péter elnök-igazgató a Szabolcsi Általános Tanítóegyesület, *Margócsy* Emil igazgató a város középiskolái, ifj. *Tóth* Pál az Ipartestület, dr. *Herskovits* Ignác a volt tanítványok üdvözlését tolmácsolta.

Dr. Bernstein Béla meghatott hangon válaszolt az üdvözlésekre. A jubiléus ünnep valóban méltó megnyilatkozása volt a felekezeti békének és szeretetnek.

## A CHEVRA KADISA TAGFELVÉTELEI

A legsúlyosabb időben, a legváltóságosabb viszonyok között határozta el a Pesti Chevra Kadisa, hogy taglétszámát új felvételekkel emeli. És aki a Szentegylet nagy népszerűségét ismeri, meg van róla győződve, hogy ez az akció ezúttal is a legteljesebb siker jegyében fog lefolyni. Boldogabb, szebb időben is lélekemelő ünnepnapok voltak azok, amikor a Chevra ősi kegyzerekkel és tórafüggönyökkel feldíszített termében elhangzott a testvéri kézfogást kísérő ige „*Ochinu ató!*“ „Testvérünk vagy!“ És mikor volt még ennyire szükség erre a testvéri kézfogásra, mint ma? Mikor volt még annyira szükség arra, hogy a zsidó ember érezze, hogy búban, bajban, szenvedésben, fájdalomban nem áll elhagyatottan, egymagában. Hogy a megpróbáltatások idején mögötte és mellette áll testvéreinek szeretete, részvéte.

A Pesti Szentegylet az élet-halál egyetemes gondolatával mindig fölötte állott minden pártnak. Itt sohasem diadalmaskodott más szempont, mint a jótetésnek minél tökéletesebb gyakorlása. És a „*cheszed sel emesz*“ az „igazi szeretet“ mellett, melyet a halottak iránt tanúsít, évente annyi ezer temetést ingyen végezve, kiterjesztette tevékenységét azokra is, akiket nem a halál sújtott, hanem a sokszor kifürkészhetetlen élet. Ezek és tízezrek kaptak segítséget, amikor a leggyorsabban volt erre szükségük. Nem késleltette semmiféle adminisztrációs labirintus, hanem egyszerűen megnyitak a szivek, mint ahol egyedül a jósnak kell kormányoznia. Szeretet-kórházában ezeket és ezeket mentett meg a szenvedéstől. Gyógyíthatatlan betegeknek otthont adott. Az Aggok Házát, Vakok Intézetét a legsúlyosabb gazdasági krízis idején fejlesztette, az ápoltak létszámát megduplázta.

Ki kételkedhetik benne, hogy ilyen munkásság után, amikor a Chevra vezetősége hívó szózáttal fordul a hívekhez, új testvéreket keresve, mindenki, aki még nincs eddig kötelékében, oda fog sietni a felvételi irodához a jelentkező szóval: „hinéni“. Itt vagyok. És el fogja vinni serdülő fiát is, hogy a testvéri láncban, hitben és bizalomban megerősödve járja tovább a zsidó életpályáját, melyen ma annyi szikla, tövis és bogáncs kerül útjába.

Herzl életrajzából tudjuk, milyen mély benyomást hagyott a lelkében a jelenet, amikor tízéves korában apja odavezette a Pesti Chevra Kadisa felvételi ünnepségéhez, hogy eljegyezze a zsidó életformákkal, a síríg való hűséggel.

A Szentegylethez való tartozásban mélységes zsidó etikum rejlik.

# GUR ARJÉ: SULAMIT WITTENBERG KIALLITÁSA



*A művésznő arcképe*

Sulamit Wittenberg még csak nemrég került ki a jeruzsálemi Bazalel művésziskolából és első kiállításával már mint „kész művész” jelenik meg. Sokszor halljuk és olvassuk ezt a jelzöt olyanoknál is, akiknél később bizony gyakran csalódásnak vagyunk kitéve. Vannak azonban tehetségek, akik szerényen meghuzódnak az ismeretlenség homályában és halk imájukban merészkednek hajnali derengést remélni, nem is kérni, annál kevésbé követelni. Sulamit Wittenberg is ezek közé tartozik. Halkan, csendben dolgozott. A művészetnek végtelen szeretete hevíti. Minden mesterséges effektus távol áll tőle. Palesztina erős színeinek káprázatába szinte félig lehunyt szemmel mert csak bele-



*Sulamit Wittenberg (Jeruzsálem): Beduin nő*

pillantani. Inkább a félárnyékot, az alkonyt keresi. Képein borongós harmónia terül el. Minden egyes alkotásából mély érzés szólal meg. Párizsban szerzett tudását a Szentföld tájainak megörökítésére fordítja. Tibériást és tájainak sajátos szépségét senkisémet festette költőibb színekkel, mint ő. A jémenita- és beduin-típusok életteljesek és élethűek. És sok darabja múzeumi elhelyezésre érett.

Még valamit kell megemlítenünk Sulamit Wittenberg

képeivel kapcsolatban. A legtöbb művész keleti képei akár figurálisak, akár tájképek, túlságosan dekoratívak és azért sokszor túlságosan felszínesek, a harmadik dimenzió rovására. Sulamit Wittenberg képein a tekintet szinte a vászon mélyébe hatol. Szeretettel kell köszöntenünk az ifjú művésznőt, Palesztina szülöttjét, aki meglepetésszerűen jelent meg előttünk dús koszorújával, melyet hangulatos alkonyi órákon virágskertjéből szedett.



*Sulamit Wittenberg (Jeruzsálem): Sirocco Tiberiaszban*



*Sulamit Wittenberg (Jeruzsálem): A Jordán partjáról*

## KOREIN DEZSŐ: NEVELÉSI ANOMÁLIÁK

A sok furcsaság között, amit a hazai zsidóságnál tapasztalunk, egyik sajnálatos jelenség a „Schöberl“ nevelési rendszer, amely délelőtt az iskolákban elméletileg vallás-erkölcsi alapra fekteti a tanulók oktatását és nevelési irányítását, délután pedig a gyakorlatban a családi otthon alaposan rációfól az iskola tanításaira és ennek éppen ellenkezőjét mutatja be a gyermeknek a szülői házban. *Rettentes dilemma elé kerül ezáltal a szegény zsidó gyermek*, mert nem tudja melyik irány a helyes, a szombat szentségéről, az étkezési és egyéb törvények szigorú betartásáról, a zsidó ünnepekről szóló délelőtti oktatás vagy a szülői ház vallástalan lelki sivársága. Áthidalhatatlan űrtátong a zsidó iskola és otthon között, ahelyett, hogy együtt haladnának a zsidó áldozatkészség magasztos oltára felé, sajnos, ennek ellenkezőjét látjuk, ami a szegény zsidó gyermek kétségbeesztő tétovázását vonja maga után. Így azután ne csodálkozzunk, ha ily nevelési módszer mellett a hypokrizis üli meg a zsenge ártatlan gyermeki lelket és a mi ifjúságunk minden szilárd bázis nélkül megfosztva a zsidó öntudat és önérzettől, gerinctelenné válik.

Mily más e tekintetben a németországi orthodox zsidó nevelési rendszer. A frankfurti reál-gymnáziumban és a vele kapcsolatos „Höhere Töchterschule“-ban halhatatlan nagy mesterem, *dr. Breuer főrabbi* személyesen adta elő heti két órában „Geist der jüdischen Lehre“ címen az ő híres mélységes vallásosságtól átítatott előadásait. Igaz, hogy a növendékek otthon a gyakorlatban ugyanezt látják maguk előtt és így iskola és szülői ház nagyszerűen kiegészítik egymást, amiáltal megvalósult a bibliai pedagógiai elv „vajélchu senéhem jachdov“. Ugyanezt láttam Berlinben az Adasz-hitközség kitűnő fiú- és leánygymnáziumában *dr. Hildesheimer Mayer rabbi* nagyszerű vezetése mellett. Kölnben a nagy anyahitközség finanszírozza az orthodox vezetés alatt álló gymnáziumot és a legszigorúbb vallásos irányzat érvényesül ezen intézetben annyira, hogy a nagy hitközség kötelékébe tartozó növendékek családi otthonukban az iskolában tanult vallási parancsokat betartani kötelesek, amiről a felvétel alkalmával a szülőknek erre vonatkozó reverzalist kell aláírni.

Mindezen gondolatok most tódulnak tollam alá, midőn a Pesti Izr. Hitközség gyönyörű alapítványi gymnáziumának felavatását ünnepelte. A pompás palotában annak kiváló igazgatói és néhány, a legszigorúbb zsidó mértéket is megütő, minden tekintetben a helyzet magaslatán álló vallásos tanereje, hagyományos szellemben igyekeznek nevelni az intézet növendékeit. Mit használ azonban az ő elismerésre méltó nevelési módszerük és becsületes fáradozásuk, ha az otthon délutánja lerombolja azt, amit az iskola délelőttje felépített. Hogy lehetne ezen segíteni és hogy lehetséges az új nemzedéket a hypokrizis szörnyű bűnétől megmenteni, ez szerintem a legelső és legfontosabb feladata a művelt zsidóság nevelési politikájának.

A családnak kell mielőbb visszatérni a zsidósághoz és gyermekeik erkölcsi jövőjének, jellemképzésének és last not least vallásos voltának érdekében meg kell valósítani a gyakorlatban is a hagyományos ősi zsidó életmódot. *Elsősorban azonban ki kell küszöbölni a képmutatást, az ellentétet a zsidó iskola és otthon között*, akkor odajutunk, mint a művelt német orthodoxia mintaiskolái, ahol az elmélet a gyakorlattal teljes összhangban százszázalékos zsidókat nevel nemcsak az architektúra szempontjából külsőleg, de a zsidóság szellemében bensőleg is mesterien kiképzett tanintézetekben. Adja a Mindenható, hogy ez nálunk is megvalósuljon!

## DR. MARTON ERNŐ KARRIÉRJE



Pap Domokos festménye

A háború utáni idők zsidó politikai életének kétségtelesen egyik legérdekesebb jelensége. Marton Ernő dr. kolozsvári ujságíró pályafutása. Tizenhatéves korában még egy jesiva talmudistája volt és ma, amikor alig van túl a harmincon: országgyűlési képviselő, társelnöke az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetségnek és az Országos Zsidó Pártnak és főszerkesztője az „Új Kelet“-nek, az egyetlen közép-európai zsidó napilapnak. Karrier, amit saját képességeivel és a modern zsidó elvekhez való törhetetlen szívósságával küzdött ki.

Dr. Marton Ernő régi, köztiszteletben álló magyarországi papicsaládból származik. Apja, Marton Miksa dicsőszentmártoni főrabbi, őt is papnak szánta és különböző jesivákra küldte. Tizenhétéves volt, mikor apja elhalálozott. A fiatal talmudista akkor középiskolai tanulmányokra adta magát és megfeszített energiával úgyszólván néhány hónap leforgása alatt, tizennyolcéves korában, letette az érettségi vizsgát. Beiratkozott a pesti egyetem jogi fakultására, visszajött szülővárosába és 1917-ben, Eszterházy Móric gróf miniszterelnöksége idején, Gyárfás Elemér, Kisküküllő megye főispánjának titkárja lett. Az egyetlen zsidó volt, aki a régi Magyarországon ilyen tisztséget betöltött. A háború vége felé a küküllőmegyei Hadigondozó igazgatója.

Kolozsvárra a forradalmak után jött és 1918 decemberében megindította az „Új Kelet“ című hetilapot, amely az erdélyi zsidó népi mozgalmak ébresztője és szervezkedésének irányítója lett. 1920 nyarán az „Új Kelet“ napi lappá alakult át, a zsidó népi különállás hátor, harcok orgánumává, amelyre az egész országban, politikai pártállásra való tekintet nélkül, felfigyeltek. Marton Ernő maga köré gyűjtötte a legjobb tollú zsidó ujságírókat, közöttük *Ujvári Pétert*, akinek legszebb irodalmi és publicisztikai írásait az „Új Kelet“ közölte először. A fiatal szerkesztő cikkei a zsidó kisebbségi jogok követelésében új hangot reprezentáltak nemcsak Romániában, hanem mindenütt, ahol magyarnyelvű zsidók éltek. A zsidóság eredeti célkitűzései, a tisztán körvonalozott új elvek kihangsúlyozása, a szabatos stilus és a benső lendület, amely cikkeit fűtötte, mindjárt a beindításkor megszerezte számára a zsidó olvasók nagy táborát. Ami zsidó népi intézmény Erdély területén létrejött: iskola, chaluc- és átcsoportosító munka, Keren Hajjeszod, Zsidó Nemzeti Alap, Árvagonozó, különböző altruisztikus alakulatok — mindez Marton Ernő közvetett, vagy közvetlen ujságírói és szervezési munkájának köszönheti létezését és fejlődését. Az „Új Kelet“ a legvéresebb antiszemita háborgások idején is kemény következetességgel hirdette a zsidó kisebbségi jogokat. Ezzel a legélesebben szembekerült Cuza híveivel, akik két ízben is — 1922 novemberében és 1923 telén — rohamot vezettek a lap ellen, nyomdáját, szerkesztőségi és kiadóhivatali helyiségeit összerombolták, de elnémitani mégsem tudták. Az első rombolás után, három hónap mulva, a lap

megint megjelent és elveit a régi szellemi vértességgel védelmezte.

Amikor az erdélyi zsidóság helyzete megérett arra, hogy bekapcsolódjék a politikai életbe, az „Uj Kelet“ a zsidó tömegek érdekében követelte az öntudatos zsidó politikát. Az Országos Zsidó Párt főleg ennek a szorgalmazó tevékenységnek köszönheti létrejöttét. Marton Ernő aktív politikai pozíciót 1930-ban foglalt el, amikor a kolozsvári városi tanács alpolgármesterévé választotta. A tanács antiszemita-blokkja egyik fellebbezésére ezt a tisztségét először megsemmisítették, de a tanács másodízben is alpolgármesterré választotta. Ezt az állását 1931 végéig töltötte be, amikor a város tanácsát Iorga kormányja feloszlatta.

1932 júliusában, az általános választások alkalmával, Storojinec bukovinai, főleg zsidó lakta megyében, kamarai képviselővé választották. Néhány hete csak, hogy a képviselőház összeült és dr. Marton Ernő országszerte feltűnt két parlamenti beszédével. Első beszéde a rendezetlen honosítású lakosok érdekében történt, a második, amely átfogóbb volt és nagy felkészültséget is igényelt, a közigazgatási törvény beható kritikája volt, amelyet az ország egész sajtója méltányolt. Általában megállapították, hogy dr. Marton Ernő jelentős nyeresége a román kamarának.

## UJ KÖNYVEK

„DAS WIEDERGEFUNDENE LACHEN.“ Az erdélyi WIZO-föderáció temesvári központja kiadásában érdekes, figyelemreméltó kis könyv jelent meg, kitűnő illusztrációkkal díszítve. A verses szöveget Else Kornis, a temesvári WIZO-csoport nagyon agilis tagja írta, aki itt mint igen tehetséges költő mutatkozik be. A mese tartalma röviden az, hogy a holdogtalan Zsugori, aki éjjel-nappal csak pénzeszsákjai fölött gubbaszt, mint találja meg a nevetést és az örömet a palesztinai Kfar Jeladim vidám gyermekei között. Ehhez a témához kitűnő linoleummetszetű illusztrációkat készített Gallas Nándor, ismert temesvári szobrászművész. A kis könyvecske, melyből két illusztrációt lapunk jelen számában közlünk, nagyszerű Palesztina-propaganda.

Dr. ALEXANDER EHRENFELD: DER PFLICHT-BEGRIFF IN DER ETHIK DES JUDENTUMS. (Buchhandlung Kedem, Berlin 1932.) Ebben a magas nivójú tanulmányban a szerző mindenekelőtt a kötelesség fogalmát vizsgálja meg a kanti etika alapján, majd szembeállítja vele a zsidó etika kötelesség-fogalmát. Bibliái, talmudi, midrási és vallásfilozófiai idézetek során megállapítja, hogy a zsidó etika az erkölcsiség önállóságát tanítja és az erkölcsi törvény forrásául az emberi értelmet tekinti. Ezekben a vizsgálódásokban sikerült a szerzőnek a zsidó etika alapelveinek mélységeibe behatolni. (Gy.)

ÉVKÖNYV A BUDAI IZRAELITA HITKÖZSÉG KULTURÁLIS SZAKOSZTÁLYA IFJUSÁGI CSOPORTJÁNAK 1931—32. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL. Harmadízben teszik közzé dr. Benoschofsky Imre és Vidor Pál, a budai ifjúság komoly és értékes munkájának vezetői, évkönyvüket a címben jelzett csoport működéséről. A csoportba már háromszáz leány és ifjú tartozik. Munkájuk kulturális és társadalmi. Patai Éva Uri Cvi Trinberget vetíti néhány jelenetben az olvasó elé és sikerül megéreztetnie a vers születésének nagy misztériumát. Braun György költeménye az ősök dalos kedvéről, bátorságáról, tudásszerelméről zeng. Benoschofsky Ilus a budai zsidóság történetéből rajzol meg érdekes képeket. Dr. Benoschofsky Imre a természettudományok útjain vezet el afelé az orom felé, amelyen a tiszta



Gallas Nándor: Az újra megtalált nevetés

zsidó vallás tanításai fénylenek. Edelstein Miksa, a most annyira divatos fajbiológia elemeit ismerteti. Különös érdeklődés tarthat számot az évkönyv utolsó harmada: Vitaest a cionizmusról. Hajdu László megmutatja a zsidó néplélek ama húrjait, amelyek a cionista gondolatra rezonáltak és elemzi a cionizmus szellemi tartalmát. Az évkönyv, amelynek a művelt zsidó ifjúság körében való minél nagyobb elterjedése kívánatos, a Phöbus-nyomdában (VI., Eötvös-utca 31.) rendelhető meg. P. Gy.



Gallas Nándor: Az újra megtalált nevetés  
Das wiedergefundene Lachen

## KRAMER MIKSA JUBILEUMA

Nyolcvanéves jubileumát készülnek ünnepelni azok, akik az erő zsoltáros korában levő férfiúnak friss energiájú működését tisztelettel és szeretettel kísérik. A Pesti Szentegylet elnöke egész tevékenységében került a nyilvánosságot, a személyi kultuszt. Csendes előkelőségben végezte munkáját és mi sem állott távolabb tőle, mint hogy a közügyekben való szereplését kifelé is kidomborítsa. Vezető férfiú, aki csak benn a munka négy fala között vezet és irányít, korát meghazudtoló agilitással és mindenütt ott levő mozgékonyssággal. Kifelé azonban csak a Szentegyletet szerepelteti. Mert annak népszerűsége előtte a legfontosabb. És ha egy-egy gyűlésen feléje irányult a figyelem és a hála megnyilatkozása, azonnal igyekezett minden elismerést kitünő munkatársaira hártani. Mert a munkatársakkal való harmonikus együttműködés minden köztevékenységnek legbiztosabb záloga.

Legnagyobb büszkesége az Aggok Háza. És bizonyára jubileuma alkalmából is az összes ünnepségek és bankettek között a legkedvesebb lesz előtte az a vacsora, melyet az aggok között fog tölteni. Egyszer egy szombaton meghívott, menjek ki vele az aggok palotájába. Ha valami szépet akarok látni, ott maradunk az istentiszteletnél, azután a Kidusnál és a közös ebédnél. Valóban lélekemelő volt. A nyolcvanadik évében járó elnök végigjárta velem a szobákat, minden ápolthoz volt néhány barátságos meleg szava



Kramer Miksa

és érezni lehetett, hogy nem sablonos érdeklődésről van szó, hanem a szíve ügyéről. Testvéreknek érzi ezeket az aggokat és úgy szeretné ellátni, mint kedves hozzátartozókat. „Azt szeretném elérni, hogy minden idekerülő házaspárnak külön szobája lehessen, ahol saját bútorai között, régi meghitt környezetének illúziójában élhessen.“ Bekísérjük az egyik aggastyánt a templomból a szobájába. „Ma 83 éve, hogy az oroszok elfogtak — mondja. — Húszéves honvéd voltam akkor.“ — „Hiszen akkor Ön 103 éves — jegyzi meg Kramer elnök és gyorsan hozzáteszi — 120 évig.“ Amit az öreg honvéd szívesen vesz tudomásul. Habár aznap „kissé gyengébbnek“ érezte magát. Vannak persze későbbi hadirokkantak is. A világháborúból. „A legszomorúbbak a *hadikölcsön rokkantjai*“ — mondja Kramer elnök. És bemutat párokat, kiknek óriási vagyonuk volt, házaik, birtokaik és eladtak mindent, hogy minél több hadikölcsönt jegyezhesse. És így megsemmisült mindenük és akik valamikor a Chevrának támaszai voltak, most támogatottjai. De itt egyáltalában nem tesznek sajnálatraméltó benyomást. Gondtalanul élnek tiszta szép szobájukban, kiülnek a pompás kerti terraszra és szívják az illatos levegőt, vagy beülnek a könyvtárterembe és csendesen olvasnak vagy elmélkednek az emberi vagyon mulandóságáról. Mégis csak a legmaradandóbb a szeretet. Sorban kijönnek a templomból, ahol a főgondnok úr oly szépen és melódikusan előimádkozott, egy fiatal rabbi-jelölt meghatóan prédikált és sokan a Tóra elé járulhattak és hálát adtak az „Idők Örök Aggastyáná“-nak. Aztán sorban helyet foglalnak a nagy étteremben, a szépen terített fehér szombati asztalnál elhangzik az áldásima és halkán fölzenenek a régi szombati énekek is. És az aggok külön öröme, hogy közöttük van az ő patrónusuk, akinek mindig kiönthetik a szívüket. És hallom, amint az egyik ápolth mondja, aki valamikor egy nagy napilapnak ismert főmunkatársa volt: „Mi is fogunk programot csinálni az elnökünk jubileumára. Csak meg ne tudja előre...“ P. J.

### A „SZLICHESZ“ PÉLDÁZATAIBÓL.

Még a Dohány-utcai templomban is, ahol a szlicheszt orgonával és kórussal mondják, a legtöbb imádkozó előtt az a jidis kiadás fekszik, amelyben szép példázatok kísérik a „hajnali mise“ szövegét. Ime az egyik: „*A lélek a tied és a test is a te műved*“. Mi ennek a kihangsúlyozásnak az értelme? Megmagyarázható egy példával. Egy gazdag, tudós zsidó fölnevelte elhalt fivérének árva fiát, és annyira megszerette, hogy odaadta neki a lányát feleségül. A házaspár azonban nem élt nagy harmóniában és egy civódáskor az apa erősen megdorgálta a vőt. Mire a vő így szólt: „Igaz, hogy a feleségem a te leányod és így érthető, hogy pártját fogod, de gondolj arra, hogy én is a te rokonod, a neveltetted vagyok, tehát felém is kell hajolnod. Így szól az Uristenhez az ember is, aki nem tudja a testet és lelket harmóniában tartani és vétkezik: A lélek a tied, tehát érthető, hogy annak a tisztasága a legfontosabb előtted, de hiszen a test is a Te alkotásod és te alkottad olyannak, amilyen. Tehát meg kell bocsátanod!“

# ZSIDÓ HUMOR

A MÁDI GAON

Ros-Jesivája, Deutsch Lipót rabbi Miskolcra meséli:

A mádi gaon előbb Telegden, majd Brezován működött. Utóbbi helyen mondotta: Mádon van a legjobb rabbiságom. Telegden volt jó lakás, de füstölt a kémény, Brezován nem füstölt a kémény, de beleesett az eső a háztetőn át. Mádon a legjobb, itt füstöl is, meg beesik is.

\*

Krakóból jött egy lengyel-zsidó és a templomban látták, hogy modern kis taliszban imádkozik. Mire a mádi gaon így szólt hozzá: Nem értem, hiszen Krakóban foglalkoznak a Chosen Mispottal és ehhez tartozik Bovo Mecio talmudtraktutusa, ennek a kezdete pedig így szól: „Snájim ochzin betallisz“ ketten fognak egy taliszt — tehát világos, hogy egy talisznak olyannak kell lennie, hogy legalább ketten foghassák, az Ön talisza meg egynek is kevés...

MÉG NEM VAGYOK KÉSZ MAGAMMAL...

A kiváló hajduböszörményi rabbi Czitrom József állt Bártfa fenyvesei között, körülötte chaszidok különböző városokból. Az egyik megbotráncozva beszél a kor ledérségéről, strandról, táncról, férfiak és nők szabad viselkedéséről. Amit már nem lehet tétlenül nézni. Amire a szentéletű böszörményi rabbi elmondja a következő történetet:

A nagyhirű szandeci cadikhoz jöttek a hívek kitörő keserőséggel: „A rabbi szava meg tudja változtatni a világ rendjét, mért nem vet véget a kor kicsapongásainak. Hogyan nézheti az emberek ledérségét tétlenül!“

Mire a cadik szeliden felelt:

— Hát azt hiszitek, hogy én tétlenül nézem? Minden gondolatom a világ megjavítása. De érthetitek, hogy nem kezdek a javítást az egész világ négy szélén egyszerre. Tehát először saját országunkban kell kezdenem. És itt sem foghatok bele egyszerre egy nagy ország javításába. Tehát előbb a saját városunkban kezdem. De egy ilyen nagy városban is nem rohanhatok reá mindenkire, valakinél csak kezdenem kell. Gondolom, a legjobb, ha legelőször önmagamnál kezdem. És még nem vagyok kész magammal..

MÉGIS CSAK CHAZIR.

Dániel Chwolson, a szentpétervári egyetem híres orientalistája kikeresztelkedettsége dacára, zsidónak vallotta magát és a rendes renegáttípustól eltérően, minden alkalommal nyíltan is síkraszállt a zsidókért. Több iratot tett közzé a vérvád meséje ellen, aminek a cári Oroszországban nagy hatása volt, annál is inkább, minthogy Chwolson a görögkeleti, sőt a római katolikus papképzőnek is professzora volt. Sűrű héber levelezésben állott a kor nagy rabbijaival és mindig így szokta mondani és írni: „Mi zsidók...“ Mikor az orosz kormány rendeletet adott ki a chéderek és jesivák megszüntetésére, R. Jicchok Elchanan, a kovnoi gaon Chwolsonhoz fordult, hogy járjon közben a cárnál és levelében célzást tett kikeresztelkedésére **בי לבך נוצרת** vagyis: Ezért lettél **נוצרי** keresztény.

(Eredeti értelme: ezért lettél teremtve.) Mire Chwolson a smone eszré végén levő imával felelt hasonló célzattal **עד שלא נוצרת אני בראי ועכשיו שנוצרת באלו לא נוצרת** „Míg ki nem keresztelkedtem, nem voltam méltó és most, hogy kikeresztelkedtem, olyan vagyok, mintha ki nem keresztelkedtem volna.“ Mikor egyszer Chwolson együtt ült rabbikkal és vitatkoztak, vajjon a filozófiával való foglalkozás árt-e a hitnek, Chwolson így szólt: „Én tapasztalathból beszélhetek. Egész életemen át foglalkozom a filozófiával és egy hajszálnyit sem vesztettem a hitemből...“

Miért keresztelkedett ki tulajdonképpen? kérdezték egy ízben tőle. Mire Chwolson felelt: „Meggyőződésből.“ Mindnyájuk csodálkozására pedig hozzátette: „Mert meggyőződtem, hogy jobb lenni gójnak és egyetemi tanárnak, mint zsidónak és melamednek.“

Egyszer megkérdezték a wolozsini gaont, a *Nacivot*, mi a véleménye Chwolsonról, aki renegát létére annyi jót tesz a zsidókkal. A Naciv ezzel a történettel felelt:

Volt egyszer egy jámbor, de tudatlan ember, aki súlyos betegségbe esett és az orvos előírta neki, hogy feltétlenül sonkával kell táplálkoznia. A jámbor ember hallani sem akart erről. Inkább meghal, de disznóhúst nem eszik. Mikor betegsége már életveszélyessé vált, be ment hozzá a rabbi és megmagyarázta neki, hogy a Tóra előírása szerint, ilyenkor az élet mentése a legszentebb parancs. Tehát vallási kötelessége is megenni azt, amit az orvos előír. „Jól van — mondotta a nagybeteg amhoorec — megteszem, de csak úgy, ha a disznót előbb szabályszerűen levágja a sakter és megvizsgálja a tüdejét is.“ Mindezt megtették a beteg amhoorec megmentésére. A sakter saktolt, aztán megvizsgálta a tüdőt és kis pörsenést talált rajta. Meg kell tehát mutatni a rabbinak. A rabbi nézi, nézi és hallgat. „Mi a döntés?“ sürgették a körülállók. „Jaj nekem, — sóhajtott a rabbi — ha kimondom, és jaj nekem, ha nem mondom ki. Ha tiszta állat tüdejéről volna szó, egy pillanatig sem haboznék kimondani, hogy kétségtelenül kóser. De hogyan ejthetem ki a számon a szót, hogy kóser, amikor tudom, hogy chaziról van szó...“



Markó Eta operaénekesnő  
aki a *Mult és Jövő* okt. 30-iki kulturestjén fog bemutatkozni

## FELHIVÁS

A JERUZSÁLEMI „ZSIDÓ NEMZETI ÉS EGYETEMI  
KÖNYVTÁR“ BARÁTJAIHOZ!

A jeruzsálemi egyetem kiadásában jelenik meg 7 év óta rendszeresen a „Kirjath Széfer (Bibliográfiai Mutató) mint negyedévi folyóirat, mely jelez és röviden ismerteti minden a világon héber nyelven megjelenő könyvet, minden bármely nyelvű, zsidótárgyú könyvet és Palesztinában minden megjelenő könyvet, valamint a jeruzsálemi egyetemi könyvtár minden szerzeményét.

Az utolsó füzet jelentéseiből kiemelem a *Pro Palesztina* egyetemi bizottsága által közvetített következő könyvadmányokat: A *Mai* könyvkiadó cég részéről a „Magyar-zsidó Lexikon“-t, Budapest székesfőváros Kulturosztyála részéről „Költők“ magyar antológiát. Csereviszonyt hoztunk létre a magyar könyvkiadók bibliografikus közlönyével. Hírt hoz a jeruzsálemi egyetemi sajtó legújabb héber kiadványairól, melyek közül csak a következő nagyobb munkákat említem: Fernbrun és Zohari, A palesztinai növények meghatározásának kézikönyve; Klausner I., Az új héber irodalomtörténelme; Ocar Hagaonim, A gaoni responsumok és kommentárok kincstára; Solem, A jeruzsálemi Nemzeti és Egyetemi Könyvtár Kabala kézíratainak katalógusa; Sukanik és Mayer, Jeruzsálem harmadik fala. Ásatások jelentése számos illusztrációval és mappával (Angolul is megjelent); L. Roth Descartes, Discours de la méthode héber fordítása; Epstein, A szellemi tudományok (negyedévi folyóirat) stb.

A bibliográfiai világirodalomban kimagasló Kirjath Széferre, mint a héber és zsidó irodalomnak világítótornyára büszkén tekinthetünk; de ez a mai anyagi viszonyok közt anyagi nehézségekbe jutott, égető szüksége van újabb előfizetőkre és kéri a nemesszívű támogatást. A folyóirat megbukása mély csorbát ejtene a zsidó kultúra presztizsén.

A Kirjath Széfer évi előfizetési ára postadíjjal együtt 15 márka. Megrendeléseket elfogadnak a könyvkereskedők, valamint a kiadóhely: *Jeruzsálem, Universitätsverlag*. Prospektusokkal alulírott szívesen áll rendelkezésre

Prof. dr. Donath Gyula

a Pro Palesztina egyetemi bizottságának elnöke (Budapest, V., Bálvány utca 4.).

## ZSIDÓ AKADÉMIKUSOK EGYESÜLÉSE A JERUZSÁLEMI HÉBER EGYETEMÉRT

A jeruzsálemi héber egyetem eddig főleg az amerikai zsidóság alapítványaiából és gyűjtéseiből fedezte költségvetését. Most azonban, hogy a világválság Amerikát is oly súlyosan kikezdte, az egyetem vezetősége belátta, hogy nem támaszkodhat csupán egy országra, hanem az egyetem létét az egész világ zsidóságának ügyévé kell tenni. Az egész világon megindultak az előmunkálatok egy világ-szövetség megteremtésére, amelynek célja a jeruzsálemi héber egyetem anyagi és erkölcsi támogatása lesz. A világ-szövetség tagja lehet minden főiskolai képzettséggel bíró zsidó férfi és nő. A tagdíjat országoként fogják megállapítani évi kb. 1 angol fontnyi összegben. A tagok egy egyetemi hiradót kapnak rendszeresen kézhez, mely Jeruzsálemben fog megjelenni. Az első ilyen füzet már meg is jelent és érdekes cikksorozatot tartalmaz a Héber Egyetem különböző intézményeinek működéséről. A jeruzsálemi egyetem dr. Patai Józsefet kérte fel a magyarországi akció megszervezésére. Amire legközelebb visszatérünk. Tagok jelentkezését kérjük a *Mult és Jövő* címére, Budapest, V., Vadász-u. 11. Telef. 199—55.

## A HŐSÖK EMLÉKÉÉRT

*A pesti izr. hitközség előjárósága a világháborúban elesett zsidóvallású magyar hősök emlékének megörökítésére a következő felhívást bocsátotta ki az ország összes hitközségeihez és a hősi halottak hozzátartozóihoz:*

*Felhívás a hősi halottak családjaihoz!*

A pesti izr. hitközség nagy áldozatokkal eleget téve kegyeletes kötelességének, templomot emelt a világháborúban elesett hittestvéreink hősi emlékének. Művészi árkádok keretében, Dohány-utcai templomunk mellett, áll immár a templom, a *Hősök Emléktemploma*, mely hivatva van, hogy késő nemzedékek számára hirdesse hittestvéreink hazafias áldozatkészségét. De nemcsak hősi halottaink összességének, hanem külön-külön minden egyes hősi halottunk emlékének is akarjuk szentelni a *Hősök Emléktemplomát*. Ép ezért elhatározta előjáróságunk, hogy a *Hősök Emléktemplomában* rendszeresíteni fogjuk a *hősökről való megemlékezés* hagyományos szertartását és minden családnak, mely drága halottját siratja a világháború elesett hősei között, módot kívánunk adni, hogy a maga lelki vigaszára és megnyugvására halottjának emlékét évről-évre örök időknön át, a halálozás évfordulóján ily kegyeletes aktussal ápolhassa. E célra a hősi halott családjának saját módja szerint kegyeletes alapot kellene létesítenie, amellyel lehetővé válnék, hogy a *Hősök Emléktemplomában* ezt a kegyeletes aktust halottja emlékére évről-évre örök időknön át rendszeresíthessük. *Bizalomteljesen tudatjuk tehát most, nagyünnepeink küszöbén, amikor mindannyiunk kegyeletes érzése hagyományos hűséggel száll halottaink emlékezete felé, hogy amely család e szívbéli érzésének eleget kíván tenni, forduljon ily irányban írásban vagy személyesen hitközségünk elnöki osztályához (VII., Sip-utca 12. III. emelet), ahol szombat kivételével minden nap délelőtt 9—1 óra között, vagy délután 5—7 óra között, vasárnap pedig délelőtt 9—1 óra között előjegyzésbe veszik a családja hősi halottjának nevét, elhalálozási napját és gondoskodni fogunk arról, hogy a drága halottnak emlékéért e szomorú évfordulón, kegyeletes szertartás keretében a halottak után szokásos imát elmondassuk, méceszt is gyujtanánk mindenkor a hősi halott emlékére és a méces mellé táblácskát helyeznénk, melyre a hősi halott neve volna belevésve. Előjáróságunk abban a meggyőződésben van, hogy kegyeletes, szép aktust honosít meg a hősi halottakról való kegyeletes megemlékezés rendszeresítésével és hisszük, hogy Kedves Hittestvéreink a maguk részéről is kegyeletes áldozatkészséggel fognak hozzájárulni a gyász és a megdicsőülés e vigasztaló és felemelő aktusának megvalósításához.*

Budapest, 1932 szeptember havában.

*A pesti izr. hitközség előjárósága:*

EPPLER főtitkár.

STERN elnök.

**„Té“** az egyetlen fűrisnyatartó csot, amely lazán és biztalan kapcsol és azért nem tépi a fűrisnyát, szimpla réteggel sem nyílfat ki, a testhez nem ér, nem piszkolódik, finom és elegáns, tartósságánál fogva a legolcsóbb, olyan, amilyent a főlgyek régen várnak.

\* Minden üzletben és tüzösnél kapható! \*  
Magyar találmány! \* Magyar gyártmány!  
Törv. védve!

# TOLLHEGYRŐL

MÉGEYSZER GENF.

Egy felekezeti hetilap szükségesnek tartotta védelmébe venni a pesti hitközséget azzal a kritikával szemben, amely a „genfi határozatra“ vonatkozó öt pontot elítélte. Minthogy ebben a kritikában mi is résztvettünk, le kell szögeznünk a tényt, hogy nem a genfi zsidó konferencián való részvételről vagy részt-nem-vételről volt tulajdonképpen szó. És egyáltalában nem ezen nyugodott vagy nyugtalankodott a kritika hangsúlya. Az lehet mérlegelés tárgya, hogy részt óhajt-e venni valamely hitközség egy zsidó világkongresszus előkészítésében, vagy sem. Autonóm terület-dönthet ebben belátása szerint. De fölösleges volt a bizalmas meghívás ügyét a nyilvánosság elé vinni és megbélyegezni azzal az ötödik ponttal, melytől tudtunkkal az akkor távollevő Stern Samu elnök sem volt elragadtatva.

Ami pedig magát a világkonferenciát illeti, az ekörül támadt zaj mindenesetre az asszimiláns zsidóság súlyos tragikumát mutatja. 1879-ben, tehát több mint ötven évvel ezelőtt, össze mertek gyűlni huszonegy ország zsidóságának képviselői Párisban, hogy megtanácskozzák a „zsidó világkonferencián“ az orosz-török háború és a „berlini szerződés“ után előállott helyzetet, a zsidó kisebbségek védelmét stb. És az „Alliance“ vezérei mottóul merték választani a héber ígét, hogy כל ישראל חברים vagyis. hogy „Egész Izrael testvérek“ és nem aggódtak, hogy itt vagy ott „külföldi segítség-hívást“ fognak szimatolni, hogy itt vagy ott „hazafiatlanság“-nak fogják tartani a zsidóság egységének kinyilatkoztatását. Azóta nagy rétegek eltávolodtak az egyetemes zsidóság érdekkörétől és mindenki önmagáért aggódik. Az egyetemes zsidóság gondolatát egy magyar-zsidó, Herzl, mentette meg. Az ő „világkonferenciája“ ellen is tiltakoztak, de történeti szekerének kerekét megkötni nem lehetett. Most kísérlet történt az egyetemes zsidó gondolat restaurálására nem-cionisták részére is. És a tragikum, hogy a zsidóság tekintélyes része így reagált reá ezekben a történeti időkben.

„SVÁJCI ZSIDÓKÉRDÉS?“

A „Jüdische Presszentrale Zürich“ egyelőre még kérdőjellel és idézőjelekkel letompítva közli a „zsidókérdés“ lehetőségeinek első kiburjándzásait a szabadság klaszszikus hegyei között. Hitler kezdi felütni a fejét Tell Vilmos hazájában is. Egyelőre kérdőjel még: hol és hogyan és miért és lehetséges-e? És jönnek az elítélő nyilatkozatok felelős emberektől és az idézetek a svájci mult nagyságaitól. Ahogy a német-zsidók Hitlerék fejére idézik Lessinget, Goethét és Schillert, akiket a horogkeresztesek ép úgy ismernek, mint a mogendovid-csillagosok. És ahogy a magyar-zsidók idézik Kossuthot és Széchenyit, akiket a Numerus clausus atyja ép úgy ismert, mint az egyetemről kizárt szegény izraelita diákok. Félő, hogy a svájci zsidók is lassan kérdőjel nélkül fognak hozzászokni a zsidókérdéshez. És ahhoz, hogy az antiszemitizmust nem gyógyíthatják Pestalozzi, Zschocke, Rousseau, Gottfried Keller és a többi ábrándos svájci poéta, pedagógus és filozófus bölcs és humánus szavai.

A LENGYELORSZÁGI ZSIDÓK SZENVEDÉSEIRŐL közöl érdekes ismertetést a varsói „Haint“ című napilapban dr. Rotherstreich képviselő. A szépítőkkal szemben, akik azt hirdetik, hogy csak a gazdasági krízis miatt szenvednek a lengyel-zsidók és speciális problémájuk alig van, Rotherstreich képviselő kimutatja, hogy a lengyel politika fokról-fokra kiszorítja a zsidókat gazdasági pozíciójukból. Nem a krízis dobta ki a zsidó munkásokat az állami dohánygyárakból, hanem a speciális zsidóellenes politika. Gyárakat nem zártak be, legfeljebb csak azokat, amelyekben amúgy is főképp zsidók dolgoztak. A zsidóknak minden megélhetési forrását elzárják. Két kereskedő szomszéd, az egyik lengyel, a másik zsidó, ugyanabban a szakmában dolgozik. A lengyel olcsóbb hitelt kap, kevesebb adót fizet mint a kisebb üzlettel bíró zsidó. A lengyel elintézi adóját fellebbezéssel, a zsidóét kiméretlenül végrehajtják. Ha közmunkákra pályázik, elutasítják a zsidót, még ha 30 százalékkal olcsóbb is az ajánlata a többinél. Az indoklás pedig a „takarékoság“ idejében az, hogy nem adhatunk munkát zsidóknak, mikor lengyelek várnak reá. Hivatalokból kizárják a zsidókat, kitűnően kvalifikált zsidó tanítókat b-listára helyeznek „takarékoságból“ és alkalmaznak új, nemzsidó hivatalnokokat és tanítókat kvalifikáció nélkül. A Numerus clausus folytán a zsidó szülők kénytelenek gyermekeiket külföldön taníttatni. A Numerus clausust pedig csakis zsidókra alkalmazzák, nem csak főiskolai felvételnél, hanem diplomák nosztrifikálásánál is. A zsidó hérlőktől elveszik az állami uradalmakat és erdőket és ha ott zsidó munkás dolgozott, azonnal elhocsátják és gyengébb nemzsidó munkaerőket vesznek fel. A zsidók kiszorítása ellen való harc szinte teljesen reménytelen. Csak egy segítség van: hogyha a lengyel zsidóság maga kiépíti gazdasági szervezeteit.

NEKEM ELÉG JESAJÁS PRÓFÉTA.

Hermann Cohentől, a nagy filozófustól kérdezték: Mi a véleménye arról az új felfedezésről, hogy Shakespeare zsidó volt?

— Ami engem illet. — mosolygott a filozófus — nekem elegendő, hogy Jesajás próféta zsidó volt...

## Ritka alkalom!

### Löwy József

BUDÁN, II., Fő-utca 88  
(saját ház) Telefon: 515-81

A házat eladom esetleg az üzlettel együtt is. A raktáron levő kész sírköveket a költözöködés költségessége folytán egyenként is minden elfogadható ártért eladom.

**A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשרה vendéglőben**

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is. \* Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben. \* Elsőrendű fajborok.

Budapest, VI., Révay ucca 4/B  
Telefon 23-8-43

# KRÓNKA ÉS SZEMLE

A „MULT ÉS JÖVŐ“ KULTÜRESTJE október 30-án este fél 9-kor lesz a Zeneakadémia nagytermében. A műsor ezúttal is méltó lesz a *Mult és Jövő* tradícióihoz. A modern és klasszikus héber zenének, zsidó áriáknak és népdaloknak új sorozata kerül bemutatásra. És ezúttal is alkalmas ad a *Mult és Jövő* pódiuma a beérkezett művészgárda mellett kiváló új tehetségeknek a bemutatkozásra. A szavalóművészet nagymestere, *Ascher Oszkár* mellett, aki bibliai jelenetekből, héber költőkből és Patai Éva új verseiből ad elő, bemutatkozik először *Kelen Dóra*, a Színiakadémia kiváló növendéke, aki modern zsidó költőkből fog szavalni drámai erejű szemelvényeket. Erre az alkalomra *Kelen Hugó* új kompozíciókat írt és új jidis dolgokat látott el kísérettel *Vidor Ferike* számára, aki új sorozattal fogja tetézni tavalyi sikerét. A Magy. Kir. Operaház két előkelő művésze, a legutóbb is méltán ünnepelt *Orosz Julia* és *Závodszy Zoltán*, a nagyszerű *Wagner* hőstenor, héber áriákat és oratóriumokat fog előadni. És mint új fenomenális szoprán mutatkozik be *Markó Eta*, *Kelen H.* tanítványa, aki, mint már annyi kiváló, fiatal tehetség, a *Mult és Jövő* kultürestjén kezdi meg a legnagyobb reményekre jogosító pályafutását. *Dr. Győri Pál* operaénekes új kompozíciókat ad elő. *Freimann Magda*, a tavaly bemutatott zseniális fiatal zongoraművész nő teszi teljessé a nagyszabású műsort. A zongorakiséretet *Keleonné Hirschel Rózsi* és *Kenéz Lili* látják el. — Ezúttal is felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy kedvezményes jegyeiket idejekorán vegyék át a kiadóhivatalban (Vadász-utca 11., bejárat Vilmos császár-út 34. alól is), hogy a megfelelő helyekről gondoskodhassunk.

AZ OMIKE ÚJ INTÉZMÉNYE. Az OMIKE szeptemberi díszközgyűlésén jelentette be dr. budai *Goldberger* Leó felsőházi tag elnöki megnyitójában az új *Diákotthon* megnyitását, amit mindenki örömmel vett tudomásul. *Dr. Hevesi Simon* vezető-főrabbi, egyházi elnök huszonharmadszor nyitotta meg ezúttal a Menza Akadémiát. Egyben megvilágította a *Diákotthon* jelentőségét, majd meleg szavakkal emlékezett meg dr. budai *Goldberger* Leó érdemeiről és kitüntetéseiről. Köszöntötte dr. *Deutsch Ernő* igazgatófőorvost jubileuma alkalmából. *Dr. Weiler Ernő* ügyvezető társelnök visszpillantást vetett a *Diákotthon* létesítésének történetére. Egyelőre harminchat egyetemi hallgató nyer elhelyezést az új otthonban. A *Diákotthon* elnöke *Kálmán Henrikné*, *Székely Dezső*, társelnök dr. *Hevesi Simonné*. Az új intézmény életrehívása körül nagy érdemeket szerzett *Rosenberg Sándorné* és fia *Rosenberg István* egyetemi hallgató. *Dr. Désy Géza*, dr. *Deutsch Ernő* és dr. *Jász Imre* lelkes beszédeivel ért véget a díszközgyűlés.

A MAGYARORSZÁGI CIONISTA SZÖVETSÉG ORSZÁGOS ÉRTEKEZLETE nagy érdeklődés mellett folyt le a Szövetség Herzl-termében (Andrássy-út 67). *Dr. Izsák Ede* elnöki megnyitójában visszpillantást tett a mult esztendőre és vázolta a mozgalom mai helyzetét. *Dr. Donáth Gyula* egyetemi tanár a Pro Palesztina Szövetség üdvözlését tolmácsolta. *Dr. Oscar Grünbaum* az osztrák cionistaszervezet elnöke nagyszabású előadást tartott a mozgalom legfontosabb problémáiról. Mély hatást keltett az a kijelentése, hogy nem sokat tart a „Hinterland-Zionisten“ táboráról, mely nem vonja le a végső konzekvenciákat Palesztina iránt. „Zionismus ist kein Theater“. Véres komolysággal kell foglalkoznunk a feladatokkal, melyeknek megoldásától a zsidó nép jövője függ. Majd áttért az arabok, angolok, zsidók problémájára és megállapította, hogy sem az arabok, sem az angolok nem ártnak annyit a mozgalomnak, mint a zsidók. Lelkesítő szava mély benyomást keltett a hallgatóságra. *Dr. Fried Frigyes* ügyvezető-elnök tartalmas beszámolója után megválasztották a különböző bizottságokat, melyekben a jövő évi munkát tárgyalták meg. Az értekezleten magas színvonalú viták folytak. A jelölőbizottság jelentése után megválasztották egyhangúlag elnöknek dr. *Izsák Edét*, ügyvezető-elnöknek dr. *Fried Frigyes*t. Ügyvezető-titkár lett dr. *Gerő László*, alelnökök *Beregi Ármin* és dr. *Lantos Tivadar*, ellenőrök dr. *Ferenczi Samuné* és dr. *Miklós Gyula*, pénztáros *Márer Arnold*, jegyző *Radó Géza*, háznagy *Pollák Ernő*.

WEISZ MIKSA SÍRKÖVÉNEK FELAVATÁSÁRA összesereglettek a nagy tudós pap és tanár hívei az egész városból. *Dr. Grossmann Zsigmond* főrabbi és dr. *Rosenak Miksa* előljáró méltatták a holdogultnak egyéniségét.



## Templomi himzéseket

készít művészes kivitelben, régi himzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

**HERZ EMMA**  
ARANYHIMZŐ MŰTERME

Budapest, IV.,  
Kossuth Lajos-utca 3.  
Telefon: Aut 856-32



## HIS MASTER'S VOICE 128.-

**COLUMBIA** GRAMOFON ..... 88.-

**VIKO..** GRAMOFON, 10 lemez vihető bennük ..... 80.-

**VIKOLETT** GRAMOFON, 10 lemez vihető bennük ..... P

ha régi rádióját vagy gramofonját beszolgáltatja. Néhány napig tartó csereakció. Az ország legnagyobb gramofon- és lemeztermét mindenkinek ismernie kell!

# Sternberg

királyi udvari hangszergyár



## ZONGORA RÁDIÓ

VII, RAKÓCZI-UT 60

Arjegyzék ingyen!

A VI. KÖZSÉGKERÜLETI ELNÖKVÁLASZTÁS ellen beadott petíciót a bíróság elutasította és így Stern Samu elnöksége jogerőssé vált. Az ítélet után meg kell indulnia a pacifikálás üdvös munkájának az egész vonalon. A feleknek mindkét részről jóhiszeműséget kell feltételezni és jóindulattal egyengetni a béke útját. Dr. Friedmann Ignác nem akart önmagának semmit, a felajánlott előjárósági pozíciót sem akarta elfogadni, elvi harcot folytatott és ha a bíróság ellene döntött, a legnobilisabb gesztus most az volna, ha a győztes párt megvalósítaná az ellenzék elvi követeléseiből azt, amit maga is helyesnek tart. A lajstromos választási rendszert például tudunkkal Stern Samu is helyesli és bizonyos, hogy ezzel újabb széles rétegeket lehetne megnyerni a hitközség részére.

DR. DEUTSCH ERNŐ igazgató-főorvost melegen ünnepelték 60-éves jubileuma alkalmából. Az összes intézmények, melyeknek tevékenységében és vezetésében Deutsch Ernő dr. részt vesz, felhasználták az alkalmat, hogy szeretetüknek és ragaszkodásuknak adjanak kifejezést. Deutsch Ernő dr. a *Mult és Jövő* régi munkatársa, számos tanulmánya jelent meg e lap hasábjain.



VIRÁG GYULA igazgató most töltötte be a *Mult és Jövő* kiadóhivatalában kifejtett működésének első évtizedét. Ez alkalomból a szerkesztőség és kiadóhivatal meleg szeretettel üdvözölte a zsidó sajtónak több évtized óta agilisán buzgólkodó munkatársát, aki a zsidó vallástársadalmi életből tevékenyen veszi ki részét.

A BRIT IVRIT OLAMIT KÖZPONTI BIZOTTSÁGA most tartotta konferenciáját Berlinben, ahol egyszersmind megbeszélték az első héber világkongresszus előkészületeit is. A világkongresszus 1933-ban lesz Palesztinában. Ez fogja deklarálni a héber kultúralap létesítését, mely a héber nevelési ügy előmozdítására szolgál és egyben a héber irodalom iránti érdeklődés föllendítését is tűzte ki céljául.

WEINBERGER NÁNDORNÉ ELŐADÁSA PALESZTINAI ÚTJÁRÓL. A nagyvárad WIZO legutóbbi gyűlésén Weinberger Nándorné érdekes előadást tartott szentföldi élményeiről. Dr. Markovits Ignácné elnöknő meleg szavakkal üdvözölte az előadót, aki színes képekkel festette szentföldi utazását. Minden utas ujjongva fogadja azt a pillanatot, amikor őseinek véréből megszentelt rögöt megpillantja. Különös meghatottság vesz erőt az emberen mindazon szépségek láttára, amelyet az utolsó betonmunkáig zsidó kezek alkottak. Weinberger Nándorné nívós előadását meleg tapsokkal honorálta a hallgatóság. Dr. Markovits Ignácné elnöknő köszönetnyilvánítása után, örömmel jelentette, hogy a WIZO kulturmunkája a nagyvárad zsidó társadalom legszélesebb köreiben tért hódít. Már is egy új WIZO-csoport megalakulásainak előkészítő munkáiról számolhat be. Az alakulóban lévő WIZO-csoport Deutsch Nándorné elnöklete alatt végzi a szervezési munkát, titkár Steier Dávidné, pénztárnok Leichner Sándorné, tagjai: Kardos Lipótné és Weisz Jenőné. Az előadás után a WIZO vezetősége értekezletet tartott, ahol Rosenberg Mancsi főtítkárral ismertette az új alakulás körülményeit. Blum Zsigmond a WIZO munkatervét adta elő. Bejelentette, hogy a WIZO leánycsoportjának megalakulása is folyamatban van.

A PANKOTAI IZRAELITA HITKÖZSÉG temploma építésének 25-ik évfordulója alkalmából márványtáblán örökítette meg azon hitközségi tagok nevét, akik annak idején fáradozásukkal lehetővé tették a templom felépítését. A lélekemelő felavatóünnepségen képviseltették magukat a körzeti fiókhitközségek, továbbá a pankotai római katolikus egyház küldöttsége dr. Kienitz plébánossal és a ref. egyház küldöttsége Kun Zoltán tiszteletessel az élén. Kivonult a pankotai önkéntes, valamint a bútorgyári tűzoltóság. Az ünnepség keretén belül a kántori teendőket Mátyás Pinkász kántor látta el, míg az avató ünnepi beszédet Sonnenschein Éliás főrabbi mondotta.

OSZTÁLYSORSJÁTÉK

29. MAGYAR KIRÁLYI

nyeremény szerencsés esetben

legnagyobb

500.000 ARANY PENGŐ

Jutalom

300.000 ARANY PENGŐ

nyeremény

200.000 ARANY PENGŐ

Minden második sorsjegy nyer!

42.000 NYEREMÉNY 4 JUTALOM 7.722.000 ARANY PENGŐ KESZPENZBEN

1. OSZTÁLY HÚZÁSA: 1932 OKTÓBER 20. ÉS 22.

24 P egész

12 P fél

6 P negyed

3 P nyolcad

Uj év! Uj szerencse!

Nagy szerencse érheti Önt az új évben, ha nálunk vesz részt az osztálysorsjátékban. Főnyeremény szerencsés esetben

**500.000 aranypengő**

Minden második sorsjegy nyer. Rendeljen tehát sorsjegyet

**Weisz Béla és Tsa**

b a n k h á z, főelárusítónál

**Budapest, VII., Dob-utca 9**

Sorsjegyek osztályonként:

Egész	Fél	Negyed
24 — P	12 — P	6 — P

**Huzás október 20. és 22.**

Szombat és ünnepnap zárva.

# LOHR MÁRIA „Kronfusz” vegytisztító és kelemefestő

Gyár és központ:  
VIII., Baross-utca 85. szám  
Telefon: József 302-37



UNGÁR REZSŐ nagytétényi orth. főrabbi, hosszúságos betegség után 73 éves korában elhunyt. A nagytudású orth. főrabbi 47 éven át működött Nagytétényben, mindenkor a szigorú orth., de mégis modern zsidó szellemet hirdetett híveinek. A pozsonyi és a Hildesheimer jesivában nagy zsidó és vi-

lági tudásra tett szert. Őszinte megértéssel viseltetett a cionizmus iránt is és ebben a szellemben nevelte gyermekeit. Ezek között dr. Ungár Lipót budapesti, dr. Ungár Béla budafoki ügyvéd és dr. Ungár Sándor és Géza fővárosi orvosok mindannyian a magyar cionista-mozgalom kipróbált lelkes hívei. A temetésen a központi orthodox iroda képviselőjében dr. Reiner Imre jogtanácsos, a hitközség nevében Deutsch Géza alelnök, Klein Márkus előjáró, Löffler Henrik főtitkár, Korein Dezső és még számosan vettek részt. A templom udvarán lefolyt gyászszertartáson Kohn Farkas csornai, Pressburger Áron bonyhádi, Steif Jonathán és dr. Abrahámsohn Ármin pesti rabbik mondtak heszpedet. A sírnál dr. Ungár Lipót, az elhunyt legidősebb fia búcsúzott a család nevében megkapó szavakban édesatyjától.

A BUDAI CHEVRA KADISA ÜDÜLŐHÁZA. A Budai Chevra Kadisa, amely a múlt évben nyitotta meg Marosutcai kórházát, újabb jóléti intézményt létesített. Buda legegészségesebb helyén, a Zugligeti-ut 19. sz. a. (Budakeszi-út 32.) üdülőházat állított fel, amelyben a kórházi ápolást már nem igénylő betegek és a háztartást vezetni nem kívánó hittestvérek kellemes üdülést és állandó meleg otthont találnak.

A Budai Chevra Kadisa vezetősége az üdülőházzal hézagot pótló új zsidó intézményt állított a felekezet szolgálatába, mert a szigorúan kóser konyhával felszerelt üdülőház egyedül áll a fővárosban.

Nagy érdeme a Budai Chevra Kadisának, hogy a mai súlyos gazdasági viszonyok között módot és lehetőséget nyújt arra, hogy hittestvéreink rituális igényeiket méltányos árak mellett kielégíthessék.

A minden kényelemmel berendezett, minden szobában hideg-, melegvízszolgáltatással, központi fűtéssel felszerelt üdülőház olyan keresett intézmény lesz, mint a Budai Chevra Kadisa kórháza.

Az érdeklődőknek készségesen szolgál felvilágosítással az üdülőház gondnoki irodája (Zugligeti-út 19. Telefon: 6-44-27.), vagy a Budai Chevra Kadisa titkári hivatala (I. Maros-u. 16. Tel.: 5-27-18.).

A Budai Chevra Kadisa büszke lehet alkotására.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉGNÉL az ezidei főünnepekre a templomülések szabad hérbeadása még folyamatban van. A pesti izr. hitközség előjárósága a funkcionáriusok beosztását illetően úgy intézkedett, hogy a kántorok a leg-

több templomban felváltva imádkoznak elő. Így a Dohányutcai templomban Abrahámsohn Manó és Lineczky Bernát főkántorok, a Rombach-utcai templomban Abrahámsohn Manó és Tkatsch Izrael főkántorok, a Székesfővárosi Vigadóban Abrahámsohn Manó, Lineczky Bernát főkántorok és Klein Imre kántor, a Csáky-utcai templomban Tkatsch Izrael főkántor és Fenakel Lajos kántor, a Bethlen-téri templomban Fenakel Lajos és Stern Sándor kántorok, a Nagyfuvaros-utcai templomban Stern Sándor és Spitzer Jakab kántorok; a többiekben a templomok állandó kántorai végzik a funkciókat. A fennmaradt templomülésekre vonatkozólag felvilágosítást ad a központi iroda, Sip-u. 12.

A FERENC JÓZSEF ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ INTÉZET hallgatóinak „Goldziher Ignác” Theologiai Egyesülete szeptember hó 21-én tartotta meg rendes, tisztújító közgyűlését. Elnök lett: dr. Boros István; alelnök: Vidor Pál; főtitkár: Wax Aladár; titkár: Deckner Gábor; főpenztáros: Rosenfeld Jenő; pénztáros: Scher Tibor; jegyző: Löwy Adolf; ellenőr: Rosenbaum Manó.

BECK JENŐ 50 éves. Szombat délelőtt istentisztelet keretében ünnepelte a Dohány-utcai templom közönsége Beck Jenő, a Müller Testvérek vegyészeti gyár vezérigazgatója, a Chevra Kadisa és a Dohány-utcai templom nagyérdemű előjárójának 50. születésnapját. A minden zsidó ügyért lelkesedő, kiváló zsidó érzésű és áldozatkész előjárót Abrahámsohn Manó főkántor útján szólították a tóra elé, ahova előjáró társai kíséretében érkezett, Hevesi Simon vezető-főrabbi méltatta a zsidó közösségért buzgólkodó előjáró erényeit és Isten áldását kérte életére.

## NEIGER

J. rituális étterme  
Budapest, VI., Teréz-körút 4

Lakodalmak és bankettek részére külön díszterem! Ujjonnan átalakítva  
Kittinő  
4 fogásos ebédet házhoz szállítunk P 1.80-ért

## KLEMPFNER

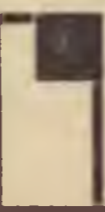
bádogos és szerelő vállalkozó,  
egészségügyi berendező

Budapest, VI.,  
Gróf Zichy Jenő ucca 30

TELEFON AUT: 12-1-47

## SIRKŐVEK

Városi üzlet: Budapest, VII., Károly-körút 3/c  
Telefon: J. 349-95 Dob-utca sarok



## PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek sirkőraktára

Budapest, X., Újtemetőnél Telefon: Kőbánya 57-71

Előrejeladti idény miatt leszállított árak!

A „MULT ÉS JÖVŐ“ SZENTFÖLDI TÁRSASUTAZÁSA. A hozzánk sűrűn érkező érdeklődésekre ezúton közöljük, hogy a *Mult és Jövő* a legközelebbi kora tavasszal újból rendez társasutazást a Szentföldre dr. Patai József vezetése alatt. A program felöleli a Szentföld minden nevezetességét és módot nyújt a résztvevőknek arra is, hogy a közös túrák után tovább maradhassanak a Szentföldön és csak valamelyik későbbi hajóval térjenek vissza. A részletekre legközelebbi visszatérünk. De addig is kérjük jelentkezését azoknak, akik a szentföldi társasutazásban komolyan óhajtanak résztvenni, minthogy ehhez képest lehet a különböző kedvezményeket kieszközölni.

**SZABADEGYETEMI ELŐADÁSOK.** Dr. Hevesi Ferenc pesti rabbi értékes kezdeményezésére az ünnepek után sorozatos előadásokat tartanak a pesti hitközség égíse alatt a zsidó tudományok különböző ágazataiból. Az előadók közt kiváló tudósok és írók szerepelnek. Az előadások, melyekre legközelebb visszatérünk, kurzusszerűek lesznek és céljuk a komoly zsidó továbbképzés.

**A LEVANT FAIR KÖSZÖNETE.** A telavivi közel-keleti kiállítás vezetősége a következő levelet intézte dr. Patai Józsefhez: Az 1932 Levant Fair bezárása alkalmával, kérjük, fogadja mély hálaérzésünk kifejezését odaadó segítségéért, amellyel mint a közel-keleti kiállítás magyarországi tiszteletbeli meghatalmazottja, munkánkat támogatni méltóztatott. Csak az érdeklődők karöltve kifejtett munkájának köszönhető, hogy az 1932-es közel-keleti kiállítás minden tekintetben a legmesszebbmenő sikert aratta. Biztosak vagyunk benne, hogy igen tisztelt Szerkesztő úr támogatni fog a jövőben is.

**A MAGYAR RÁDIÓ HÉBER HANGVERSENYE.** A héber zeneművészet hazai emancipációja, amelynek a *Mult és Jövő* kultúrestjei országos sikerekkel egyengették az útját, nagy lépéssel jutott előre a budapesti Rádió legutóbbi héber hangversenyén. *Lineczky* főkantor és *Kálmán Oszkár* énekelték a zsidó liturgia különböző részleteit, vegyes kórusok kíséretével. A hangversenyt *Bán Zoltán* igazgató, kultúrestjeink rendezője irányította. Az ünnepélyes megnyitó után a legközelebbi héber rádióestén közvetlenebb zsidó melódiák bemutatásával kell a zsidó zene eredetiségét dokumentálni.

**SÍRKŐAVATÁS.** Augusztus hónapban halt meg hirtelen *Schwartz Sándor* szatmári gyógyszerészgyakornok, akinek tragikus halála széles körben a legnagyobb részvétet keltette. A hirtelen elhunyt népszerű fiatalember sírkövét kegyeletes ünnepséggel avatták fel.

**A GSCHWINDT-FÉLE SZESZ-, ÉLESZTÓ-, LIKÓR- ÉS RUMGYÁR RT.** rendkívüli közgyűlése igazgatósági taggá egyhangú határozattal özv. győri *Gschwindt Ernő*nét választotta meg. Az ezt követő igazgatósági ülésen özv. győri *Gschwindt Ernő*nét az igazgatóság elnökévé választották.

**FELHÍVÁS.** A Pesti Izr. Nőegylet ismét megkezdi munkaközvetítését új helyiségében: VI., Desseffy-utca 41, I. em. Minden kedden és pénteken 10—12-ig, akár személyesen, akár telefonon: 13-1-66, szívesen áll rendelkezésre és felkéri különösen az irodai, ipari és háztartásbeli munkaadókat, hogy szükségleteiket ezen az úton fedezzék.

# LLOYD TRIESTINO TRIESTE

Hetenkint rendszeres járataink

**Görög- és Törökországba  
Egyiptom és Palesztinába  
AUSONIA-ESPERIA \* ADRIA-CARNERO  
HELOUAN-VIENNA**

Legmodernebbül berendezett luxusgőzösökkel

Expressjáratok:

**India, China és Japánba  
a VIKTORIA-CONTE ROSSO-CONTE VERDE  
express óceánjáró hajókkal**

Prospektust díjmentesen küldenek irodáink

**Budapest, Thököly-ut 2 Váci-utca 17**



A MAGYAR IZR. EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI HALLGATÓK ORSZÁGOS EGYESÜLETE (MIEFHÖE, VIII., Rákóczi-út 17.) a legnagyobb készséggel vállalkozik arra, hogy lapunk olvasóinak tanuló-gyermekei (elemi vagy középiskolások) részére lelkiismeretes házi korrepetitort ajánl, illetőleg közvetít. Érdeklődni lehet az egyesület hivatalos helyiségében déli 1—2 óra között, valamint telefonon is (J. 33-8-43).

AZ OMIKE GRAFIKAI ISKOLÁJÁBAN (VII., Bethlen-tér 2.) hétfőn, szeptember 19-én kezdődött a tanítás. Tananyag: üzleti és reklámgrafika, kirakat-, reklámművészet, ruha-, bútortervezés, lakásművészet és divatrajzolás, rézkarc, linoleummetszés, akt- és fejrészrajzolás. Beiratkozni lehet naponta az OMIKÉ-ben (VIII., Rákóczi-út 17.), vagy VII., Bethlen-tér 2. sz. alatt. Az iskola igazgatósága közelebbi felvilágosítást nyújt minden hétköznapi 9—10 óra között.

**HELYREIGAZÍTÁS.** Lapunk legutóbbi számában közölt „*Palesztina bármely városában*“ című hirdetésben dr. *Weisz Fülöp* címét tévesen közöltük. A helyes cím: Cluj, Palesztina Iroda.

**EGYETEMI HALLGATÓ** perfekt német, latin, héber leckeórát elvállal. Budapest, Baross-utca 94, fsz. 4.

**TELJESEN FÜGGETLEN,** középkorú úriasszony, megértő élettársat keres. Jelige: „Boldog újév“.

**VÁSÁROLJON OSZTÁLYSORSJEGYET** *Weisz Béla* és *Tsa* bankházában, ahol most számos főnyereményt húztak ki.

**SIRKŐVEK**  
a legolcsóbb árban kaphatók

TELEFON: JÓZSEF 414—92

**BOROS ÉS KOHN sirkőraktárában**  
Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház

ÚJ ZSIDÓ IFJÚSÁGI REGÉNY. Patai Éva, a jeles, fiatal író, aki legutóbb élénk, színes palesztinai útleírásaival tűnt fel, zsidó ifjúsági regényt fejezett be. A kis regény címe: *Berzencétől Tel-Avivig* és szerző a magyar-zsidó diáknő kalandos és megható történetét mondja el benne. A szép regényt Forrai Zoltán stilusos illusztrációi díszítik. A regény közlését a *Remény* zsidó ifjúsági folyóirat a szeptemberi számban kezdte meg. A *Remény* kiadóhivatala VII., Szent Domonkos-utca 14.

A REKLÁM. Állandó, észszerű és ügyes reklámozás minden gyári, kereskedelmi, ipari vállalatnak, üzletnek a lelke, rugója, az éltető eleme. Hogyan, hol és mikor hirdethető a legsikeresebben, legjobban és legolcsóbban, megtudható *Leopold Gyula hirdető vállalatánál, Budapest, VII., Erzsébet-körút 39.*, ahol kiváló szakértelemmel, több mint 30 éves tapasztalattal, odaadó lelkiismeretességgel és páratlan pontossággal eszközölnék hirdetéseket és reklámokat az összes budapesti, vidéki, külföldi lapokban és naptárakban. Költségvetéseket és tervezeteket ingyen. Telefon: József 421—55.

#### HAZASSÁG

Klein Andor és neje Litzmann Irma (Budapest) leányát *Marikát*, szeptember 11-én vezette oltár elé az öntőházutcai templomban *Spitzer Árpád*.

*Selle Jenő* mérnök és *Klein Márta*, szeptember 4-én a kassai Rákóczi-úti templomban házasságot kötöttek.

Özv. *Groszberg* Lipótné és néhai *Groszberg* Lipót, a Zsidó Ujság megalapítójának leányát, *Groszberg* Rachelt szeptember 13-án vezette oltárhoz *Klein* Sándor a Kazinczy-utcai templomban.

*Adler Adél* és *Róth László* Nagypallórol, jegyesek.

#### HALÁLOZÁS.

*Freund Ábrahám Jehosua* naszói főrabbi, az erdélyi orthodox rabbikar egyik nagytekintélyű, patriarchalis alakja 77 éves korában váratlanul elhunyt Szatmáron. A főrabbi egy Szatmár melletti fürdőhelyen üdült és öccse, *Freund Cháim*, az orthodox központi iroda alelnökének meglátogatására tért be Szatmárra. Itt érte utól a halál. Mintegy tízezer főnyi tömeg kísérte utolsó útjára.

*Werner* Manó mérnök, a M. C. Sz. intézőbizottsága tagjának, a *Hitachdut* Hanoár elnökének tragikus halála nagy részvétet keltett. Fürdés közben eltűnt és csak napok múlva vetették felszínre a Duna hullámai. A Chevra Kadisa díszes temetést rendezett a korán elhunyt lelkes cionistának, akit dr. *Izsák* Ede elnök, dr. *Salgó* László, dr. *Ostern* Lipót, *Pilicz* Dezső és dr. *Boros* István méltattak.

Nagy részvéttel kísérték utolsó útjára dr. *Klein* Dezső eperjesi főrabbit, aki Breslauban hunyt el. Siklóson kezdte meg rabbiműködését, majd Nyitrára került és innen Eperjesre. Munkatársunk, dr. *Fürst* Aladár sógorát gyászolja az elhunytban.

A magyar gyáripárt nagy veszteség érte a *Gschwindt*-gyár vezérigazgatójának, *Gschwindt Ernőnek*, a kiváló

nagyiparosnak halálával, aki 51 éves korában elhunyt Budapesten. Nemeslelkű és liberális gondolkozású ember volt, vállalatánál nem ismert felekezeti szempontokat. Óriási részvét mellett temették el a kerepesiúti temetőben.

Mélységes gyász érte Székelyudvarhely zsidóságát *Stein Ábrahám* főrabbi özvegye elhunytával. Nagyhatású gyászbeszédet tartottak vejei, *Widder Ábrahám* főrabbi és *Weinberger Bernát*, a nemrég elhunyt negresti főrabbi fia. Majd Erdőszentgyörgyre vitték, ahol sógora, a szentgyörgyi főrabbi és veje búcsúztatták megható szavakkal.

*Kun* Ede jászberényi textilárkereskedő 54 éves korában elhunyt. Özvegye, két gyermeke és kiterjedt rokonság gyászolja.

*Winkler Simon* nagyváradai üvegnagykereskedő 49 éves korában elhunyt, itthagya özvegyét és 5 gyermekét. *Winkler* Simon két évtizede élt Nagyváradon, ahol előkelő szerepet vitt a zsidó és kereskedelmi közéletben. A kiterjedt előkelő család iránt általános részvét nyilvánult meg.

EGY FÉLMILLIÓ ARANYPENGŐ KÉSZPÉNZ. A 29. m. kir. osztálysorsjátékban minden második sorsjegy nyer és a lehető legnagyobb nyeremény egy sorsjeggyel 500.000 aranypengő. A jutalom 300.000 pengő, a főnyeremény 200.000 pengő, összesen 42.000 nyeremény közel 8 millió aranypengő összegben kerül kisorsolásra és fizettetik ki készpénzben. A nagy érdeklődésre való tekintettel a megrendeléseket nem tanácsos halasztani, mindenki anyagi viszonyaihoz mérten vehet részt a játékban, mert egész sorsjegyen kívül, mely 24 pengőbe kerül, fél 12 pengőért, negyed 6 pengőért, nyolcad 3 pengőért kapható az összes főárusítóknál. A húzás október 20-án kezdődik.

A PESTI CHEVRA KADISA ELŐLJÁRÓSÁGÁTÓL  
Budapest, VII., Erzsébet-körút 26.

#### HIRDETMÉNY

A PESTI CHEVRA KADISA TAGFELVÉTELEI  
TÁRGYÁBAN.

A Pesti Chevra Kadisa Izraelita Szentegylet 1932. évi november havában

#### TAGFELVÉTELEKET tart.

A felvételre való jelentkezés a titkári hivatalban (VII., Erzsébet-körút 26. sz. a.) legkésőbb

1932. OKTÓBER 20-IG

eszközleendő, ahol a vonatkozó jelentkezési űrlap átvehető.

Közljük továbbá, hogy a Pesti Izr. Hitközséggel történt megállapodás alapján a Chevra Kadisa kötelékébe való felvétellel egyúttal a Pesti Izr. Hitközségbe való bekebelezés megtörténtnek fog tekintetni.

A felvétel tekintetében mindennemű felvilágosítással készséggel szolgál a titkári hivatal.

Budapest, 1932 szeptember havában.

A Pesti Chevra Kadisa Előljárósága.

**POLLÁK SAROLTA** kozmetikus legmodernebb szépségápoló intézete. Hajszálok kiirtása arcról, karról. Szemölcsirtás. Hámlasztások. Bőrletrendszerű arcápolás. Esti kikészítés. „MIRACLE” krém, puder, szappan hatása bámulatos. Ránctalanít, üdít, szépít, fehérit. Szétküldés utasítással. Díjtalan tanácsadás (Prospektus). VI., Andrásy-út 38, I. em. Párisi áruházzal szemben.

**Sirkövek Budán, Margittánál** 59-es villamos végállomás  
a Farkasréti zsidótemetővel szemben  
Telefon: Aut. 572-59

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-ut 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidék Géza.

A napokban megjelenik

## Edmond Fleg (Paris): Miért vagyok zsidó?

A modern zsidó problémájának újszerű megvilágítása. A felelet, melyet minden zsidónak meg kell adnia a kérdésre

**Mult és Jövő kiadása**  
**Ára 2 pengő**

## Hölgyek jelszava:

Legjobban vásárolhatunk

# Klein Antal

divatáruházában

Budapest, VII. ker., Király-utca 53. szám.  
(Akácfa ucca sarok)

A legszebb  
ajándék

## Patai József

# HERZL

## k ö n y v e

370 oldalas albumalakú mű, száz  
illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban . . . . . P 16.—

Díszkötésben . . . . . „ 20.—

Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

A *Mult és Jövő* előfizetőinek 25% kedvezmény

*Pro Palesztina kiadás*

A Mult és Jövő kliséit

## KÖNIG ÉS BAYER



chemigrafiai műintézete

B U D A P E S T

VII., Wesselényi-u. 54

szállítja

# SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból  
legolcsóbb áron

## EICHBAUM MÓR KŐFARAGÓMESTER

Telefon: Aut. 246-74  
Tervezések díjtalanul

## SIRKÖRAKTÁRA

V., Pozsony-út 1-3

## Fürth A. Marcel

lakástakarító- és féregirtó vállalata

Budapest, V., Vilmos császár-út 42

Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka

\*

Prima referenciák

## Kundmachung

Wirkungsvolle *דרשות* in deutscher Sprache für jede erdenkliche Gelegenheit, wie zum Beispiel Barmizvo, Chasene *רחוק וירוק* Gast- u. Antrittsreden verfertige von Fall zu Fall zu mässigem Preise, unter Diskretion. Honorar von 5 Pengő *aufwärts*, 50 H. Porto rekommandiert im *voraus* erbeten.

Pschetl werden gegen extra Vergütung angefertigt.

### RABBINER ISRAEL BRAUN

Budapest, Szövetség-utca 43

Érdeklődés alkalmával *válaszbélyeg* melléklendő.

A *dróse-ért* járó tiszteletdíj *előre* küldendo be.

Drósek csak megrendelésre készülnek.

## JAKOBI G. LAJOS

### URISZABÓ

Budapest, VII. ker.,  
Podmaniczky-utca 6  
Telefon: Aut. 153-94

## KOLLER CSILLÁRGYÁR

Budapest, VIII., Dobozi-utca 15. szám



(az udvarban) Telefon:

J. 313-37. 5 mintaterem.

Felújítások, szinezés,

nikkelezés, ezüstözés

és aranyozások.

### Igen mérsékelt árak!

# SIRKŐVEK

a legolcsóbb árban kaphatók מצבות

## ADLER J. sirkőraktárában

VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 364-20. szombaton és ünnepnapi zárva

Egyedüli szombattartó a

## »Favorit« Gőzmosóda

kelmefestő és vegytisztító (Tul.: Berkovits Lajos)

Budapest, VI., Paulay Ede-utca 51.

Telefon: 270-14

Háztól és házhoz  
szállítás. Vidékre  
külön postaosztály  
Üzlethelyiséggel rendel.  
kező egyéneknek helyben  
és vidékre képviselőket adok

# TÖRÖK



A. és TÁRSA

BANKHÁZ R. T.

BUDAPEST, IV., SZERVITA-TÉR 3,

a m. kir. osztálysorsjáték főárusítói

Elérhető legnagyobb nyeremény

# 500.000 PENGŐ

NYEREMÉNYHUZÁS

## OKTÓBER HÓ 20-ÁN ÉS 22-ÉN

Az I. oszt. sorsjegy ára:

Egész sorsjegy:  
P 24.—

Fél sorsjegy:  
P 12.—

Negyed sorsjegy:  
P 6.—



Hangszerek, zongorák

részletek is legyéléséban

## REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 88

# DÖMPING

áron vehet elsőrendű

# BUTORT

Hálósobák P 300

Ebédlok . . P 550

Rekamier . P 180

**KLEIN DÁVID**

Nagymező-utca 36

# EZÜST

díszműáru,  
evőeszközök  
gyári árban

**SCHLEIFER** ezüstárugyár  
VII., Kazinczy-utca 10. Telefon: J. 435-28

Avigdor Hameiri:

## Egy marék föld

Kuti László fordítása

Gondos Sándor kiadása

Ára

Budapest, VI., Andrassy-út 67. sz.

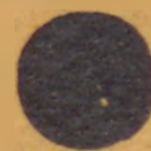
P 3.—

okt. hó 20-án jelenik meg

A Mult és Jövő előfizetőinek 25%o engedmény

Ami a szülőket legjobban érdekli

Leány- és fluruha,  
Leány- és flukabát



**LITZHANN IRMA**

Budapest, VI. ker.,  
Király-utca 18. sz.

## Tábla- és tüköruveg nagykereskedés

**FIFJ. WEISS GYULA**  
Budapest, V., Vadász-utca 29  
Telefon: Aut.  
101-12, 101-13

A múzeum körüli eredeti

# Csángó bőröndös-cég

megmarad a régi helyén

Házbérongedmény miatt

## még olcsóbban

mélyen a régi áron

alul árusít

Óvakodjék silány utánzattól,  
mert készítményeit csak a  
**MÚZEUM KÖRÚT 5.**  
alatti üzletben árusítja, a cím  
fontos, **FIÓKÜZLETE NINCS,**  
hasonnevű céggel nem azonos